

Kurs i Vardagssamtal för personer med Aspergers syndrom
- dokumentation och utvärdering av ett arbetssätt på
Vuxenhabiliteringen

Verksamhet: Vuxenhabiliteringen
Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Projektansvariga: Leg logoped Helene Ahnlund
helene.m.ahnlund@skane.se

Leg logoped Tina Svensson
tina.svensson@skane.se

Projektansvarig verksamhetschef: Ingrid Kongslöv

Handledare vid FoU-enheten: Forsknings- och utvecklingsledare
Dr med vet Pernille Holck

Utgivning: Januari 2014

ISBN: 978-91-7261-269-3

Layout: Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

Sammanfattning

Vardagssamtal är en kurs för personer med Aspergers syndrom som syftar till att öka gruppdeltagarnas medvetenhet om det sociala och kommunikativa samspelet i vardagliga situationer. Kurser i Vardagssamtal är ett relativt nytt arbetssätt inom Vuxenhabiliteringen i Region Skåne, och erbjuds på samtliga enheter inom verksamheten. Syftet med projektet har varit att dels dokumentera och beskriva det redan pågående arbetet med dessa kurser, dels utvärdera resultatet av dem. Dokumentationen av arbetssättet bygger på intervjuer med kursledare runt om i Skåne. I dessa framkommer att kursledarnas kunskaper om Aspergers syndrom och social kommunikation är av största vikt för ett gott resultat. Kursledarna behöver också kunna anpassa kurserna efter den aktuella kursens deltagare och dynamik. Utvärderingarna gjordes dels med hjälp av ett speciellt framtaget skattningsformulär, dels genom intervjuer med kursdeltagare. Resultaten från såväl skattnings- som intervjuundersökning tyder på att kurs i Vardagssamtal är en behandlingsmetod som har positiv effekt på deltagarnas sociala kommunikationsförmåga. På gruppnivå skattar deltagarna sin sociala kommunikationsförmåga högre efter avslutad kurs. Samtliga studerade områden förbättras. I intervjuundersökningen framkommer att deltagarna upplever att de överlag har fått ökad kunskap om kommunikation i allmänhet. Många uttrycker att det är svårt att veta om de gjort faktiska förändringar i sitt beteende. Kursen har även varit givande på andra sätt: ökad självinsikt, förbättrat självförtroende, och en känsla av samhörighet.

Följande förbättringsområden kan identifieras:

- Kursledarträffar behöver finnas för att säkerställa samsyn och kvalitetssäkring av metoden.
- Nätverket kring kursdeltagare bör involveras i behandlingen för att underlätta generalisering av inlärd färdigheter.
- Kurs i Vardagssamtal bör vara en del i en övergripande habiliteringsplanering så att tillräckligt lång tid för förändringsarbete skapas.

Innehållsförteckning

Förord	5
Bakgrund	6
Aspergers syndrom	6
Kommunikationssvårigheter pga. brister i underliggande kognitiva processer	7
Interventioner - att arbeta med sociala kommunikationssvårigheter	8
Del 1 - Dokumentation av ett arbetssätt på Vuxenhabiliteringen i Skåne	12
Urvalskriterier och gruppsammansättning i kurserna	12
Gruppstorlek	13
Omfattning	13
Synpunkter på genomförande och material	14
Utvärdering och dokumentation	15
Del 2 - Utvärdering av kurs i vardagssamtal	16
Syfte	16
Metod	16
Skattningsundersökning	16
Bearbetning av skattningssvar	16
Deltagare	17
Intervjuundersökning	17
Bearbetning av intervjumaterial	17
Etiska överväganden	18
Resultat	18
Resultat skattningsundersökning	18
Resultat intervjuundersökning	20
Syfte, mål, resultat	20
Diskussion	31
Resultatdiskussion	31
Hur påverkar kurs i Vardagssamtal deltagarnas sociala kommunikationsförmåga?	31
Vilka andra effekter har kursen haft?	32
Har vissa brukare större nytta av kursen?	33
Vad krävs för att en kurs i Vardagssamtal ska vara givande och verkningsfull för kursdeltagarna?	33
Metoddiskussioner	35
Summering av rapportens två delar	35
Implementering	36
Referenser	37
Bilaga 1: Frågor till kursledarna	39
Bilaga 2: Översiktlig beskrivning av form, upplägg och anpassning	41
Bilaga 3: Kurs i vardagssamtal	43
Bilaga 4: Översikt av antal kurser och kursdeltagarna i utvärderingen	46
Bilaga 5: Intervjuguide - intervjuer kursdeltagare Vardagssamtal	47

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsdivisionens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan Forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständig granskning av rådande metoder och utprovning av nya metoder för att kontinuerligt kunna förbättra kvaliteten i de olika habiliteringsinsatserna.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom divisionen genom att utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande samt att stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

FoU-rapporterna utgår från en frågeställning från praktiken, som relateras till aktuell forskning samt professionell erfarenhet och som leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

Arbetet med en FoU-rapport medför att det kritiska tänkandet utvecklas. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. Meningen är att varje enskild FoU-rapport ska bidra till att verksamheten vilar på bästa tillgängliga kunskap inom områdena habilitering, rehabilitering och hjälpmedel.

I detta arbete har kursen Vardagssamtal för personer med Aspergers syndrom dokumenterats och utvärderats. Projektet har genomförts av logopederna Helene Ahnlund och Tina Svensson vid Sydvästra respektive Nordvästra Vuxenhabiliteringen, båda med gedigen kunskap om och erfarenhet av området. Forsknings- och utvecklingsledare vid FoU-enheten med dr Pernille Holck har varit handledare. Ingrid Kongslöv, verksamhetschef inom Vuxenhabiliteringen, har tagit en aktiv del i arbetet som har genomförts med stöd av FoU-medel.

Vi riktar ett tack till dåvarande ptp-psykolog Fredrik Lindstrand, som utförde en stor del av arbetet med att utforma ett skattningsformulär riktat till kursdeltagarna.

Malmö i januari 2014

Pernille Holck
Leg logoped, dr med vet
Chef för Forsknings- och utvecklingsenheten Habilitering & Hjälpmedel

Bakgrund

Personer med Aspergers syndrom (AS) är en brukargrupp inom Vuxenhabiliteringen i Region Skåne som stadigt ökar i antal. Utmärkande för diagnosen är svårigheter med social kommunikation, vilket inte sällan leder till isolering och utanförskap. Därför är det angeläget att utveckla metoder som skapar möjlighet för brukarna till ökad aktivitet och delaktighet i olika sociala sammanhang. Vardagssamtal är ett befintligt kursmaterial för social kommunikationsutbildning i grupp, specifikt riktat till personer med Aspergers syndrom. Vuxenhabiliteringen i Region Skåne ger sedan ett antal år kontinuerligt kurser i Vardagssamtal på samtliga enheter.

Författarna är båda verksamma som kursledare i Vardagssamtal på respektive ort Malmö och Ängelholm, och har erfarenhet av ett antal kurser. Till kursmaterialet hör ingen manual som talar om hur kurserna ska ledas. Därför träffas samtliga kursledare inom Vuxenhabiliteringen för kunskaps- och erfarenhetsutbyte en gång per termin. Dessa träffar är ett viktigt led i att säkerställa kvalitén på kurserna och garantera teoretisk och metodisk samsyn hos kursledarna. Förutom manual saknas i dagsläget även enhetliga kriterier för urval av kursdeltagare, bedömning av deltagarnas funktionella kommunikationsförmåga samt ett gemensamt utvärderingsinstrument. Det finns ett behov av att samla in den kunskap och erfarenhet som redan finns bland kursledarna kring dessa kurser, utforma enhetliga och gemensamma bedömnings- och utvärderingsinstrument och på ett mer systematiskt sätt dokumentera och utvärdera effekten av detta kliniska arbetssätt.

Rapporten är uppdelad i två delar med en gemensam bakgrund. I bakgrunden beskrivs diagnosen Aspergers syndrom, de sociala kommunikationssvårigheter som följer med diagnosen samt hur man kan arbeta med dessa svårigheter. Därefter följer den första delen, där arbetssättet med Vardagssamtalskurser på Vuxenhabiliteringen i Region Skåne beskrivs. Den beskrivningen bygger på intervjuer med kursledare runt om i Skåne. I rapportens andra del sker en utvärdering av de kurser som hållits på Vuxenhabiliteringens olika enheter under 2012. Utvärderingarna görs dels med hjälp av ett speciellt framtaget skattningsformulär, dels genom intervjuer med kursdeltagare.

Aspergers syndrom

Aspergers syndrom är en diagnos inom autismspektret. Det finns två huvudsakliga kriterier för att ställa diagnosen Aspergers syndrom (APA, 1995):

1. Allvarlig begränsning i förmågan till ömsesidigt socialt samspel.
2. Begränsade, repetitiva och stereotypa beteendemönster, intressen och aktiviteter.

Det första diagnoskriteriet för Aspergers syndrom rör social kommunikationsförmåga. Det handlar om förmågan att umgås och samspela med andra människor, att tolka ansiktsuttryck och kroppsspråk och att dela känslor och tankar med andra människor. Det andra diagnoskriteriet är inte lika relevant för den sociala kommunikationsförmågan och behandlas därför inte i denna rapport. Så här står det i Mini-D IV (Diagnostiska kriterier enligt DSM-IV) angående det första diagnoskriteriet (1995:46):

"Kvalitativt nedsatt förmåga att interagera socialt, vilket tar sig minst två av följande uttryck:

- påtagligt bristande förmåga att använda varierande icke-verbala beteenden såsom ögonkontakt, ansiktsuttryck, kroppshållning och gester som ett led i den sociala interaktionen,
- oförmåga att etablera kamratrelationer som är adekvata för utvecklingsnivån,
- brist på spontan vilja att dela glädje, intressen eller aktiviteter med andra (t.ex. visar inte, tar inte med sig eller uppmärksammar inte andra på sådant som är av intresse),
- brist på social eller emotionell ömsesidighet".

För att få diagnosen Aspergers syndrom måste minst två av ovanstående punkter uppfyllas. Kommunikation mellan människor innehåller mer än ord. Ögonkontakt, ansiktsuttryck och annat kroppsspråk är viktiga delar i kommunikationen. Ofta är dessa delar viktiga ledtrådar kring intentionen bakom det sagda. För personer med Aspergers syndrom är det ofta svårt att uppfatta de signaler kroppsspråket skickar. De är inte heller medvetna om vilka signaler de själva sänder. På grund av detta blir det ofta så många missförstånd att det blir svårt att skapa och behålla relationer till andra människor.

Båda huvudkriterierna för AS gäller också vid autism, men för autismdiagnos krävs även en "allvarlig begränsning i att kommunicera" (APA, 1995). Visserligen fokuserar detta kriterium på den verbala förmågan, men frågan är hur meningsfullt det är att särskilja social interaktion och kommunikation åt i det här sammanhanget (Thunberg, 2007). Både kommunikation och social interaktion handlar om hur icke-verbala uttryck används i socialt samspel. I den nya diagnosmanualen DSM-V slås dessa båda kriterier samman och de olika diagnoserna inom autismspektret ersätts med en enda diagnos, autismspektrumtillstånd (AST). Detta innebär att Aspergers syndrom upphör som egen diagnos (APA, 2013; Kappel, 2013).

Kommunikationssvårigheter pga. brister i underliggande kognitiva processer

De sociala kommunikationssvårigheterna vid AS handlar primärt om hur språk och icke-verbala uttryck *används* i samspel med andra. Det är alltså inte i första hand språkets form eller innehåll som är problemet och som behöver utvecklas, utan dess användning (Frith, 1994; Paul, 2008). Ett annat ord för detta är pragmatik och pragmatiska svårigheter är inte unika för personer med AS (Nettelbladt, 2013). När det gäller AS kan dessa svårigheter, att anpassa kroppsspråk och språkbruk till såväl den man talar till som till situationen man befinner sig i, ofta härledas till brister i kognitiva processer såsom förmågan till theory of mind, att förstå sammanhang och att hantera exekutiva funktioner (Kadesjö m fl., 2007; Dahlgren, 2007; Västerbro, 2008).

Theory of mind handlar om att förstå att tankar och känslor påverkar vårt beteende i olika sammanhang och att ens egna tankar och känslor kan skilja sig från andras. Att kunna föreställa sig hur andra människor tänker och känner är viktigt för att kunna förstå deras handlingar. Socialt samspel kräver snabb och intuitiv

uppfattning av kroppsspråk, tonfall och emotionella stämningar. Det bygger på underförstådda meningar och uttalade regler. Har man svårt för detta blir det också svårt att förstå varför andra människor beter sig som de gör i olika sammanhang. Svårigheter med theory of mind leder därför till att man i språk och kommunikation får svårt att förstå och anpassa sig till personen man pratar med (Västerbro, 2008).

Sammanhangsförståelse (central koherens) handlar om hur vi människor bearbetar information. Vanligtvis tenderar vi att integrera intryck och information från olika håll till en meningsfull helhet. Vi söker efter det centrala budskapet i den information vi får. Det är sammanhanget som ger orden mening. För personer med AS är detta ofta svårt. Olika intryck och information tas emot var för sig och sätts inte lika enkelt ihop till något centralt sammanhang. Fokus hamnar på detaljer snarare än på den övergripande helheten. Svag sammanhangsförståelse leder till att man i språk och kommunikation får svårt att förstå och anpassa sig till sammanhanget, kontexten. Man får svårt att dra nytta av de ledtrådar som finns i situationen, i samtalet och hos samtalspartnern när man tolkar det som sägs. Att integrera verbala och icke-verbala uttryck till ett meningsfullt budskap blir svårt. För många är det också svårt att urskilja vilka detaljer det är som har betydelse respektive saknar betydelse för situationen ifråga (Västerbro, 2008).

Exekutiva förmågor är ett samlingsnamn på flera olika funktioner som behövs för att vi ska kunna styra vårt beteende på ett ändamålsenligt sätt. Det handlar t.ex. om att planera, initiera, genomföra och avsluta en aktivitet eller ett samtal. I detta ligger också behovet av att kunna hejda impulser och oönskade handlingar samt förmågan att utvärdera en situation och anpassa sig därefter. Har man brister i de här funktionerna så blir det självklart svårt att använda sina kunskaper eller sitt språk på ett flexibelt sätt. Förmågan att ta initiativ till samtal, upprätthålla samtal, utvärdera det som sker i samtalet, kunna anpassa det man säger i förhållande till situationen, upptäcka och reparera missförstånd, lösa konflikter och hejda impulser och irrelevanta uttalanden, är exempel på samtalsförmågor som påverkas av bristande exekutiva funktioner (Västerbro, 2008).

Intervention – att arbeta med sociala kommunikationssvårigheter

Den sociala kommunikationen i livets vardagliga situationer fortsätter vara svår för många med AS även i vuxen ålder. Vuxenlivets arenor, som eget boende, arbete och familjebildning, ställer stora krav på social kompetens och självständighet. Behovet av stöd på kommunikationsområdet är emellertid underskattat när det gäller vuxna som är verbala och normalbegåvade i övrigt (Howlin, 2000).

Det finns relativt få studier som fokuserar på hur man kan hjälpa personer med AS att förbättra sin förmåga att fungera i sociala sammanhang (Howlin & Yates, 1999; Krasny, Williams, Provencal & Ozonoff, 2003). Visserligen har intresset för interventionsforskning ökat sedan mitten på 2000-talet, men denna har främst koncentrerats på barn med autism. Forskning på åtgärder för verbala och relativt välbegåvade vuxna är alltså begränsad (Reichow & Volkmar, 2009).

I klinisk praktik sker emellertid en hel del utveckling på samspels- och kommunikationsområdet.

På vuxenhabiliteringar i Sverige ges insatser till såväl personer i omgivningen som till den enskilde, individuellt och i grupp. Dessa insatser beskrivs i vårdprogram, habiliteringsprogram och riktlinjer (EBH-arbete, 2009). Åtgärderna är många och varierande, men brist på vetenskaplig evidens medför att de insatser som ges ofta är en sammanvävning av olika metoder utifrån den enskilda behandlarens egen kunskap och erfarenhet (Bengtsson & Rosqvist, 2012).

Eftersom autism/AS inte går att ”bota” är syftet med all intervention att minska de konsekvenser som funktionsnedsättningen medför i syfte att öka livskvaliteten för den enskilde och hans/hennes familj (Kadesjö m.fl., 2007, Herbrecht, Bölte, & Poustka, 2011). Fokus ligger på att förbättra personens funktionella färdigheter och reducera eventuella dysfunktionella beteenden (Herbrecht m.fl., 2011). Vetenskapligt stöd finns för att det kliniska arbetet behöver följa ett antal viktiga principer för att nå framgång:

- Insatserna måste baseras på gedigen kunskap om de grundläggande svårigheterna vid autism/AS.
- Insatserna behöver alltid anpassas efter individen. Behandlaren måste ta hänsyn till såväl kärnsymtomens svårighetsgrad som individens begåvning, språkliga förmåga och allmänna funktionsnivå.
- Miljön eller situationen som insatsen sker i behöver struktureras och tydliggöras så att den blir förutsägbar, begriplig och hanterbar för den enskilde.
- Anhöriga eller andra viktiga personer i omgivningen bör vara inblandade i behandlingen för att underlätta generalisering av inlärd färdigheter.
- Insatser som ges behöver ofta vara långsiktiga och kontinuerliga. (Howlin, 2004; Herbrecht m.fl., 2011; EBH-arbete, 2009).

Social kommunikationsträning i grupp

För att förbättra sin sociala/kommunikativa kompetens krävs övning. Man skulle kunna säga att konsten att samtala är, förutom en del av problemet vid AS, också en del av dess lösning (Bruce, 2007). Att träna samspel och samtal kräver dock tillgång till samtalspartners och kommunikationstillfällen, något som många vuxna med AS ofta saknar i sina liv. Därför behöver behandlare skapa och erbjuda den sortens träningstillfällen. Det finns rapporter som tyder på att gruppverksamhet är en effektiv behandlingsform för att förbättra socio-kommunikativa färdigheter, också för personer med AS (Krasny m.fl., 2003; Paul, 2003; Herbrecht m.fl., 2011, Reichow & Volkmar, 2009). I en grupp är det möjligt att träna samtalslets alla olika delar (Heister Trygg, 2002). Det handlar om att fånga andras uppmärksamhet och ta kontakt, initiera samtal, upprätthålla samtal genom att utveckla ämnet, signalera ämnesbyte samt att avsluta samtal på ett adekvat sätt. I en grupp möter deltagarna dessutom personer med samma diagnos och likheter och skillnader i svårigheterna uppmärksammas. I en grupp kan deltagarna få återkoppling av personer som är viktiga och intressanta för dem själva (Howlin & Yates, 1999; Heister Trygg, 2002; Herbrecht m.fl., 2011).

Evidens för gruppbehandling – barn

I Sverige finns numera ett manual- och evidensbaserat gruppbehandlingsprogram för barn- och ungdomar (8-19 år) med AS (eller högfungerande autism) kallat KONTAKT (Herbrecht m.fl., 2011). Metoden är utvecklad i Tyskland och har översatts och anpassats till svenska förhållanden av Bölte och Choque Olsson, vid Karolinska Institutet Center of Neurodevelopmental Disorders (KIND).

Syftet med gruppbehandlingen är att utveckla deltagarnas förmåga till kommunikation, socialt samspel och empati. Genom olika aktiviteter övar deltagarna sig på att förstå verbala och icke-verbala signaler, ta kontakt och starta samtal, följa sociala regler, känna igen och förstå känslor och öka medvetenheten om sig själv och andra.

Bölte och Choque Olsson har utvärderat nyttan med behandlingsmetoden i en första pilotstudie (personlig kommunikation, 2012) omfattande fyra ungdomar mellan 13-17 år. Samtliga deltagare hade AS samt ytterligare en diagnos i form av antingen ADHD, depression eller ångest. KONTAKT-gruppen träffades 1,5 tim/vecka vid 12 tillfällen. Behandlingen skedde i samarbete med deltagarnas föräldrar. Utvärderingen skedde genom skattning med etablerade bedömningsinstrument före och efter behandlingsperioden samt kvalitativa intervjuer.

Resultatet av utvärderingen visar på positiva behandlingseffekter. Enligt behandlare och föräldrar ökade deltagarna sin förmåga till socialt samspel, kommunikation och social anpassning. Skattningarna från deltagarna själva visar däremot inte på några förbättringar. Bölte och Choque Olsson tolkar detta som att deltagarna ökar sin medvetenhet om de egna svårigheterna och därför skattar sig mer realistiskt efter behandlingsperioden. I de kvalitativa intervjuerna framkommer däremot att deltagarna upplever flera andra positiva effekter med gruppbehandlingen. Att träffa andra, utbyta erfarenheter, uppleva samhörighet och gruppgemenskap, att hävda sig själv och stärka sitt självförtroende beskrivs av deltagarna som fördelar jämfört med individuell behandling.

Sedan tidigare finns lovande resultat från en relativt omfattande utvärderingsstudie i Tyskland (Herbrecht, Poustka, Birnkammer, Duketis, Schlitt, Schmötzer & Bölte, 2009). Samtliga bedömares skattningar visar på måttliga till stora behandlingseffekter, både vad gäller förbättrade färdigheter och minskning av dysfunktionella beteenden hos deltagarna.

Evidens för gruppbehandling – vuxna

Howlin och Yates (1999) tillhör de få som utvärderat effekten av gruppverksamhet för vuxna med AS. De har beskrivit och utvärderat arbetet med en grupp vuxna män, 19-44 år, som deltog i en social färdighetsträningsgrupp under ett år. Gruppen träffades varje månad, 2,5 timmar/gång. Det huvudsakliga syftet var att hjälpa deltagarna öka sin förståelse för de egna sociala kommunikationssvårigheterna och lära ut lämpliga sätt att hantera dessa. Speciellt fokus låg på deltagarnas samtalsfärdigheter. Genom diskussioner och gruppaktiviteter såsom rollspel, praktiska övningar och videoåterkoppling fick deltagarna bl.a. öva sig på att inleda och upprätthålla samtal, hålla sig till samtalsämnet och ge adekvata svar på frågor eller kommentarer. Inte sällan utgick gruppdiskussionerna från deltagarnas egna problemställningar och en positiv inställning till gemensam problemlösning uppmuntrades. I slutet på året skedde en utvärdering. Dels fick kursdeltagarna och deras anhöriga fylla i en checklista med möjliga förbättringsområden, dels analyserades rollspel som spelats in i början och slutet av året. Resultaten från checklistorna visar att såväl deltagarna som deras anhöriga upplevde förbättringar på flera områden; samtalsförmåga, social förmåga, beslutsförmåga, självförtroende, problemlösning och förmågan att få och behålla vänner. Resultatet från videoanalysen bekräftar resultatet från checklistorna.

Signifikanta förändringar uppmättes i deltagarnas samtalsstilar. Deltagarna lärde sig ta initiativ till samtal och upprätthålla samtal på mer effektiva sätt, irrelevanta yttranden minskade och svar på frågor blev mer direkta.

Howlin och Yates anser att resultatet tyder på att gruppträning för vuxna kan ha betydelse för vissa aspekter av socialt fungerande. Samtliga deltagare i gruppen var positiva till möjligheten att träffa andra med samma diagnos för att lära av varandra. Under årets gång var det flera av deltagarna som, inspirerade och uppmuntrade av varandra, tog steget och flyttade till eget boende och/eller påbörjade en anställning.

Viktiga principer för gruppintervention

Paul (2003) har gjort en litteraturstudie över olika tillvägagångssätt för att förbättra den sociala kommunikationsförmågan hos personer med högfungerande autismspektrumtillstånd (AST). Enligt Paul är de principer för kliniskt arbete, som tidigare nämnts, också viktiga vid gruppbehandling. Anpassning till individen, omgivningens engagemang, särskilt fokus på generalisering av inlärd färdigheter i olika sociala sammanhang – samtliga spelar en stor roll även i gruppbehandling. Krasny m.fl. (2003) tar resonemanget vidare och visar hur dessa principer omsätts i praktiken. Man kan t.ex. konkretisera abstrakta begrepp som ”lagom avstånd” med ”en armlängd”. Gruppens aktiviteter bör vara strukturerade och förutsägbara. Författarna betonar också bl.a. relevanta mål för deltagarna, att uppmuntra självmedvetenhet och självkänsla och ett noggrant arbete med generalisering. Liknande tankegångar förs fram av Herbrecht m.fl. (2011) i metoden KONTAKT.

Paul (2003) anser också att direkta instruktioner och praktiska samtalsövningar borde vara rätt väg att gå för att öka medvetenheten om samtalets regler. Exempel på metoder och arbetssätt som kan åstadkomma detta är script, visuellt stöd, modeling, coaching, rollspel, brainstorming, hemuppgifter, videoinspelningar av praktiska övningar, filmanalyser av socialt beteende, samtalskort och att spela spel.

Vardagssamtal – material och metod

Vardagssamtal är ett kursmaterial utarbetat av Aspergercenter i Stockholm, särskilt framtaget för personer med Aspergers syndrom. Materialet är baserat på metoden ”Ett självständigt liv”, ett material ursprungligen utarbetat vid Clinical Research Center for Schizophrenia & Psychiatric Rehabilitation i Los Angeles under ledning av Robert P Liberman, och i Sverige översatt och bearbetat av Borell (1997).

Psykolog Muriel Dandoy vid Aspergercenter i Stockholm var skapare till detta omarbetade kursmaterial.

Syftet som anges i materialet är att kursdeltagaren ska få:

- Bättre kontakt med vänner och bekanta.
- Möjlighet till fler kontakter.
- Känna sig säkrare och tryggare i kontakten med andra.

Kursen är uppbyggd i fyra olika delar; Kroppsspråk, Att påbörja ett samtal, Att upprätthålla ett samtal och Att avsluta ett samtal. Det finns också ett avslutande kapitel där man arbetar med att integrera de olika delarna. Varje kapitel är uppbyggt på samma sätt och består av en teoridel med tillhörande rollspel och hemuppgifter. Vidare följer varje kurstillfälle en given arbetsordning, som beskrivs i materialet. Antalet kurstillfällen framgår däremot inte av materialet. Det finns ingen kursledarmanual, utan kursmaterialet består enbart av kursdeltagarmaterial.

Del 1 - Dokumentation av ett arbetssätt på Vuxenhabiliteringen i Skåne

I Skåne erbjuder Vuxenhabiliteringen kurser i Vardagssamtal på samtliga enheter sedan flera år tillbaka. Den första kursen hölls i Lund 2008 och insatsen har sedan spridit sig över Skåne.

Kurserna varierar i utförande och upplägg. Kursdeltagarna och deras respektive svårigheter påverkar starkt hur gruppen blir och vilket fokus den aktuella kursen får. För att kunna dokumentera detaljerna kring de olika kurserna, har vi intervjuat kursledare på samtliga fem enheter inom Vuxenhabiliteringen (se bilaga 1). I dokumentationen ingår också minnesanteckningar från de kursledarträffar som hålls regelbundet på Vuxenhabiliteringen. Dessa uppstod spontant då kursledare från olika enheter kände ett behov av att träffas för att diskutera t.ex. urvalskriterier och arbetsmetodik och dra nytta av varandras erfarenheter.

Urvalskriterier och gruppammansättning i kurserna

I princip är kursen öppen för alla brukare med AS som vill delta. För att interventionsarbete vid AS ska ha god effekt är det viktigt att åtgärderna som ges till den enskilde är individanpassade, långsiktiga och kontinuerliga. Därför är beslut om huruvida deltagande i vardagssamtal är rätt insats att erbjuda den enskilde vid ett givet tillfälle en bedömningsfråga som, förutom att det sker i samråd med den enskilde, också diskuteras i teamet på enheten. Deltagande i vardagssamtalskurs är oftast bara en insats av flera och behöver ingå i en habiliteringsplan.

De olika enheterna på Vuxenhabiliteringen har i princip samma urvalskriterier för kurserna i Vardagssamtal. Målgruppen är personer med Aspergers syndrom och normal begåvning. I flera av grupperna har också enstaka personer med diagnoserna atypisk autism, högfungerande autism och autism i barndomen deltagit, men då har bedömningen varit att deltagarna haft tillräckligt god kognitiv och språklig förmåga för att kunna hantera ett verbalt sammanhang. Såväl svårighetsgraden som symtomkombinationen av diagnosens kärnsymtom påverkar kursdeltagarnas förutsättningar att delta och tillgodogöra sig gruppbehandling. Därför krävs det en professionell bedömning av huruvida kursen är en lämplig åtgärd eller inte för den enskilde. Bedömningen görs ofta i samråd mellan den enskilde och hans/hennes behandlare och med kursledarna. Andra faktorer som påverkar lämpligheten med gruppbehandling är eventuell övrig problematik och aktuell livssituation. Olika sorters psykiatrisk problematik, såsom depression, tvång och ångest, är exempel på faktorer som man tvekar inför. Som vid allt interventionsarbete upplevs den egna motivationen som en viktig förutsättning för att kursen ska bli en lyckad insats för den enskilde. Någon enhet erbjuder individuellt samtal inför kursstart för att bättre säkerställa att man erbjuder rätt insats till rätt person.

Någon formell bedömning av kommunikations- och samspelsförmåga görs inte av kursledarna inför en kursstart, men flera uttrycker ändå vikten av att ha god kunskap om kursdeltagarnas styrkor och svagheter i kommunikationen för att säkerställa att bästa möjliga gruppsammansättning skapas. I dagsläget upplever alla kursledare det positivt med heterogena grupper avseende kommunikativ stil, kön, och ålder. Här har flera enheter upplevt en utveckling då man i de tidiga kurserna oftast försökt styra kursen till en mer homogen sammansättning. Detta ledde till väldigt små grupper som blev sårbara om någon kursdeltagare hoppade av. Man upptäckte också att heterogena grupper fungerade väl. Det är en fördel att grupperna är heterogena när kursdeltagarna ska delge varandra sina erfarenheter. Heterogena grupper hjälper också till att visa på heterogeniteten i diagnosen. Att kursdeltagarna har olika kommunikativ stil upplevs som viktigt för gruppdynamikens skull.

Gruppstorlek

Antalet kursdeltagare har varierat mellan olika enheter och olika tidpunkter, men utvecklingen går mot ökat inflöde och intresse på samtliga enheter. Vanligtvis omfattas en kurs av 4-8 deltagare. Kursledarna menar att detta är en lagom gruppstorlek för att både klara av att se de enskilda kursdeltagarna och att kunna variera konstellationerna vid praktiska övningar. Ett mindre antal ger sämre gruppdynamik och blir sårbart för om någon uteblir eller avslutar.

Omfattning

På de flesta enheterna består kursen av 10-12 tillfällen. Någon enhet har 14 ggr och någon annan, som i högre grad anpassar sig efter gruppen och tillåter sig hinna med materialet ordentligt, har haft 17 ggr. Materialet i sig självt anger inte exakt antal tillfällen, så detta blir en bedömningsfråga. Många gånger måste man ta om moment för att kursdeltagare inte har förstått eller inte närvarat, och en flexibel kursplan är därför ofta en hjälp.

Varje kurstillfälle varierar något i tid mellan de olika enheterna, 1,5-2,0 timmar/gång. De flesta enheter har paus i mitten, ibland med fika, annars som en kortare bensträckare. Flera kursledare upplever pausen som ett viktigt tillfälle för kursdeltagarna att praktisera sina kunskaper och ta eget ansvar i samtal med varandra. På någon enhet lämnar kursledarna rummet för att tydligt och synbart lämna utrymme för kursdeltagarnas egna initiativ.

Ursprungligen hade samtliga enheter kurstillfällen varannan vecka. Vid två enheter har kursledarna valt att intensifierat träffarna till varje vecka, detta för att man upplever att både kursdeltagare och kursledare då bättre minns vad som skedde förra gången. Det blir enklare att knyta an det som sägs och görs till tidigare tillfällen, deltagarnas tankar och processer stannar kvar och hålls mer aktuella från gång till gång. Kursledarna upplever också att deltagarnas möjligheter att lära känna varandra och att göra kursdeltagandet till en rutin underlättas av tätare tillfällen.

Synpunkter på genomförande och material

Varje kurs leds av två kursledare. Det är vanligt med logoped och psykolog som kursledare, men yrkestillhörigheter som kurator, arbetsterapeut och sjukgymnast förekommer också. Att det behövs två kursledare, gärna med olika yrkeskompetens, är samtliga överens om. Man behöver hjälpas åt med att hålla i de olika momenten och samtidigt se vad som händer i gruppen och med de enskilda deltagarna för att skapa bästa möjliga lärandeprocess.

Kursledarna är överens om att ledarens kompetens spelar en viktig roll i kursens genomförande, särskilt som man upplever materialet som bristfälligt. Materialet är enbart en ram och det är nödvändigt att kursledarna fördjupar det teoretiska resonemanget. Kursledarna behöver dels ha goda kunskaper om samspel och kommunikation, dels om diagnosen och de svårigheter med ömsesidigt socialt samspel och kommunikation som följer med den. Kursledarna behöver förklara, diskutera och nyansera. Kursledarna behöver också kunna fungera som modeller för hur man kan hantera olika kommunikationssituationer.

Många menar att det är bra att vara samma kursledarpar kurs efter kurs. Så har det också varit på flertalet enheter. Kontinuiteten bidrar till att kursledaren utvecklar en djupare förståelse för insatsen och blir säkrare som kursledare. Å andra sidan skapar det ett sårbart system och flera kursledare nämner idén om att rotera kursledarskapet för att insatsen inte ska bli för personbunden. Någon påtalar att precis som för kursdeltagarna spelar den egna motivationen roll för resultatet. Huvudsaken är att man vill vara kursledare och inte blir tilldelad arbetsuppgiften.

Kursledarna har synpunkter på materialet rörande flera nivåer, både när det gäller syfte, teori och praktik.

Samtliga kursledare upplever att materialet ger tydliga ramar och en bra struktur till kursen. Att materialet finns och att kursledarna därför får stöd i hur man ska lägga upp en kurs och vad den skall innehålla har starkt bidragit till att kursledarna tagit steget och börjat hålla kurser. Materialet bidrar också till att ett gemensamt språk skapas i gruppen. T.ex. så kallas icke-verbala signaler i kontaktskapande syfte för ”gå-signaler”, och uttryck som signalerar att man inte önskar kontakt benämns ”stopp-signaler”. En gemensam terminologi underlättar för kursdeltagarna att förstå vad gruppen pratar om. Att få ord för att kunna samtala om samtal hjälper kursdeltagarna att anta ett metaperspektiv och påbörja en reflekterande process av den egna kommunikationsförmågan.

Samtliga kursledare påtalar också flera negativa aspekter med kursmaterialet. Man menar att kursens syfte lovar saker som man inte kan ge. Flera kursledare framhåller risken för att deltagare uppfattar syftet bokstavligt och tror att kursen skall leda till bättre kontakt med vänner och bekanta. En sådan förhoppning ligger utanför kursens ram. Kontakt och kommunikation handlar om ömsesidigt ansvar och på den här kursen arbetar deltagarna enbart med sin egen del av detta ansvar. Därför måste kursledarna diskutera syftet med kursdeltagarna och korrigera eventuella missförstånd och felaktiga förväntningar.

Generellt anser man att materialet är innehållsmässigt torftigt och saknar djup. Flera anmärker på att materialet inte alls behandlar känslor. Kursen går t.ex. inte in på förståelsen för egna och andras känslor, utan fokuserar mer på att lära ut ytliga samtals tekniker. Exempelvis lär deltagarna sig vikten av att visa sin samtalspartner att man lyssnar på det han/hon säger för att bibehålla dennes intresse av att stanna kvar i samtalet. Utan problematisering från kursledaren i det här momentet uppfattar många deltagare att det räcker med att signalera med kroppsspråket att man lyssnar, utan att faktiskt göra det.

Det finns inte heller någon koppling till de grundläggande kognitiva svårigheterna hos personer med Aspergers syndrom. I Vardagssamtal nämns inte begreppen theory of mind, central koherens och exekutiva funktioner. Däremot lyfter materialet fram flera av de kommunikativa svårigheter som följer på dessa problem; att tolka kroppsspråk, att anpassa samtalsämnet, hitta rätt grad av förtrolighet i samtalet och ge lagom mängd information till sin samtalspartner. Kursledarna behöver komplettera det som står i materialet och fördjupa deltagarnas förståelse för samspel och kommunikation generellt sett såväl som för hur deltagarnas individuella svårigheter hänger ihop med deras diagnos.

Även i de praktiska momenten tycker samtliga kursledare att man behöver göra anpassningar till de aktuella deltagarna på kursen. Flera av rollspelen handlar om situationer på arbetsplatsen och på fester, sammanhang som är mycket ovanliga för personer med AS som ofta varken har jobb eller socialt umgänge. Flera kursledare väljer att helt skriva om rollspel och hemuppgifter för att bättre ta fasta på deltagarnas egen sociala verklighet.

Utöver anpassningar av rollspel och hemuppgifter anstränger sig kursledarna för att konkretisera det teoretiska innehållet. Hur man väljer att konkretisera anpassas till de aktuella kursdeltagarna. I stor utsträckning handlar konkretiseringarna om att på olika sätt visualisera det som händer i kommunikativa situationer. Detta görs t ex med hjälp av whiteboard, power point, VAS-skala, bollar, timer och måttband. Många kursledare har använt film för att ytterligare förtydliga det sociala samspelet. Exempel på film som använts är vanliga spelfilmer (Kopps, Vicky Christina Barcelona, Beck) och videoklipp på Youtube (Det sociala spelet). Filmklippen diskuteras i grupperna och på någon enhet analyseras de också med interaktionsanalys.

Utvärdering och dokumentation

I materialet finns inget utvärderingsformulär och kursledarna har därför själva skapat sina egna utvärderingsinstrument. På grund av detta har utvärderingarna skilt sig åt på de olika enheterna. Kursledarna utvärderar genom iakttagelser under kursens gång, genom enskilda samtal och genom utvärderingsformulär och skattningsscheman. De har också avslutningssamtal enskilt eller med hela gruppen.

Dokumentation sker i journal och på vissa enheter också med hjälp av minnesanteckningar under kursens gång. I minnesanteckningarna försöker man ofta fånga de individuella kommunikativa förmågorna för att sedan ha som underlag för återkoppling till kursdeltagarna.

För översiktlig beskrivning av form, upplägg och anpassningar baserat på intervjuerna med kursledarna (se bilaga 2).

Del 2 - Utvärdering av kurs i vardagssamtal

Syfte

Syftet med arbetet är att utvärdera de kurser i Vardagssamtal som hållits på verksamhetens olika enheter under 2012. Utvärderingen fokuserar på hur kurs i Vardagssamtal påverkar deltagarnas sociala kommunikationsförmåga, samt huruvida deltagarna upplever andra effekter av att delta i kursen. Går det att identifiera faktorer som gör kurs i Vardagssamtal givande och verkningsfull för deltagarna? Slutligen – kan utvärderingen visa på om det finns brukare inom målgruppen som kan ha större nytta av kursen än andra?

Metod

Utvärderingen har skett i två steg. Först har deltagarna skattat sin sociala kommunikationsförmåga med ett speciellt framtaget formulär, före och efter respektive kurs. Därefter har intervjuer gjorts med de kursdeltagare som accepterat att medverka till detta.

Skattningsundersökning

Kursmaterialet innehåller som tidigare nämnts varken bedömningsmaterial eller utvärderingsmaterial. Inför utvärderingen skapades därför ett skattningsformulär. Skattningsformuläret matchar kursmaterialets olika moment med följande rubriker; inleda samtal, upprätthålla samtal, avsluta samtal samt kroppsspråk. Under respektive rubrik formulerades ett antal påståenden. Sammantaget innehåller formuläret 20 påståenden. De fördelas enligt följande: Inleda samtal (fyra påståenden), upprätthålla samtal (sex påståenden), avsluta samtal (två påståenden) samt kroppsspråk (åtta påståenden). Skattningsskalan bestod av fyra steg: ”alltid svårt”, ”ibland svårt”, ”sällan svårt”, ”aldrig svårt”. Möjlighet gavs också att svara ”förstår ej frågan” samt ”förstår frågan men vet ej svaret”. Deltagarna fick också svara på ett antal bakgrundsfrågor kring kön, ålder, utbildningsnivå, sysselsättning, civilstånd och tidpunkten för diagnos samt om de erhöll andra insatser utöver kurs i Vardagssamtal. Fredrik Lindstrand, dåvarande ptp-psykolog i Hässleholm, ansvarade för att tillsammans med författarna ta fram formuläret (se bilaga 3).

Bearbetning av skattningssvar

Deltagarnas självskattningssvar har beräknats per fråga och per svarsalternativ. Andelen svar i procent per svarsalternativ efter genomgången kurs har jämförts med andelen svar per svarsalternativ i procent innan kursens början. Dessa har sedan redovisats i stapeldiagram per rubrik. Svarsalternativen har markerats i diagrammen med siffror enligt följande:

1. Alltid svårt
2. Ibland svårt
3. Sällan svårt
4. Aldrig svårt
5. Förstår ej frågan
6. Förstår frågan men vet ej svaret

Deltagare

I skattningsundersökningen deltog brukare från fem olika kurser i Vardagssamtal. Dessa ägde rum på fyra av verksamhetens fem enheter i Skåne. En kurs på den nordvästra enheten avbröts i samband med att två deltagare hoppade av kursen. Deltagarantalet blev för lågt för att kursen skulle fullföljas. Ytterligare två kurser pågick under året, men uppfyllde inte kriterierna av att påbörjas och avslutas under verksamhetsåret 2012 och ingick därför inte i utvärderingen.

Antalet kursdeltagare som fullföljde årets kurser var 22. 18 av dem gav sitt medgivande till att delta i skattningsundersökningen (se bilaga 4).

Av de 18 kursdeltagarna som ingick i utvärderingens skattningsundersökning var tre kvinnor och 15 män. Deltagarnas ålder varierade mellan 20-45 år. Medelåldern var 30,9 år. Samtliga deltagare hade Aspergers syndrom. Tre deltagare hade fått diagnos före 20 års ålder, övriga hade blivit diagnostiserade i vuxen ålder. Medelåldern för diagnos var 25,4 år. För flertalet av deltagarna var diagnosen relativt ny. Endast sex kursdeltagare hade haft sin diagnos mer än tre år.

Majoriteten av deltagarna var ensamstående, endast två levde i parförhållande. En deltagare hade barn. Fyra deltagare hade någon form av anställning, inklusive lönebidragsanställning, fyra hade daglig verksamhet, två studerade och övriga åtta saknade helt sysselsättning. Samtliga deltagare hade andra insatser från Vuxenhabiliteringen, psykiatrin och/eller kommunen utöver kurs i Vardagssamtal.

Intervjuundersökning

För att fördjupa förståelsen av skattningsresultatet och få en inblick i hur kursdeltagarna själva upplevde sin medverkan på kurserna genomfördes intervjuer. En intervjuguide sammanställdes av författarna. Frågorna grupperas kring fem ämnen: mål, metodik, innehåll, kursledarna och gruppen (se bilaga 3). Av de 18 kursdeltagare som ingick i skattningsundersökningen accepterade tolv deltagare att också medverka i intervjuundersökningen (se bilaga 4). Intervjuerna ägde rum på den enhet som deltagaren tillhörde. Varje intervju skedde mellan en av författarna och en kursdeltagare. Ingen deltagare blev intervjuad av sin egen kursledare. Intervjuerna följde i stort intervjuguidens ämnesstruktur, vars semi-strukturerade upplägg medgav flexibilitet i hur frågor och följdfrågor formulerades och anpassades till situationen. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades ortografiskt i efterhand så att dialogen mellan intervjuare och deltagare blev tydlig. På så sätt kunde den författare som inte utfört intervjun ändå ta del av resultatet.

Bearbetning av intervjumaterial

Efter att samtliga intervjuer transkriberats bearbetades dessa inledningsvis var för sig. Textstycken som bedömdes som viktiga för forskningsfrågorna markerades. Därefter klipptes markerad text från respektive intervju in i ett gemensamt dokument och kategoriserades ämnesvis. Samtliga intervjusvar kring ett ämne placerades tillsammans. På så sätt blev det möjligt att jämföra deltagarnas svar på respektive ämnesområde.

Etiska överväganden

Kursledarna informerade om utvärderingsstudiens syfte och metod. Deltagarna fick också veta att deras medverkan var frivillig och att resultatet skulle redovisas anonymt. Det var möjligt för deltagarna att enbart delta i skattningsundersökningen och att avböja medverkan i den efterföljande intervjun. Såväl skattnings svar som transkriberade intervjuer avidentifierades och tilldelades nummer.

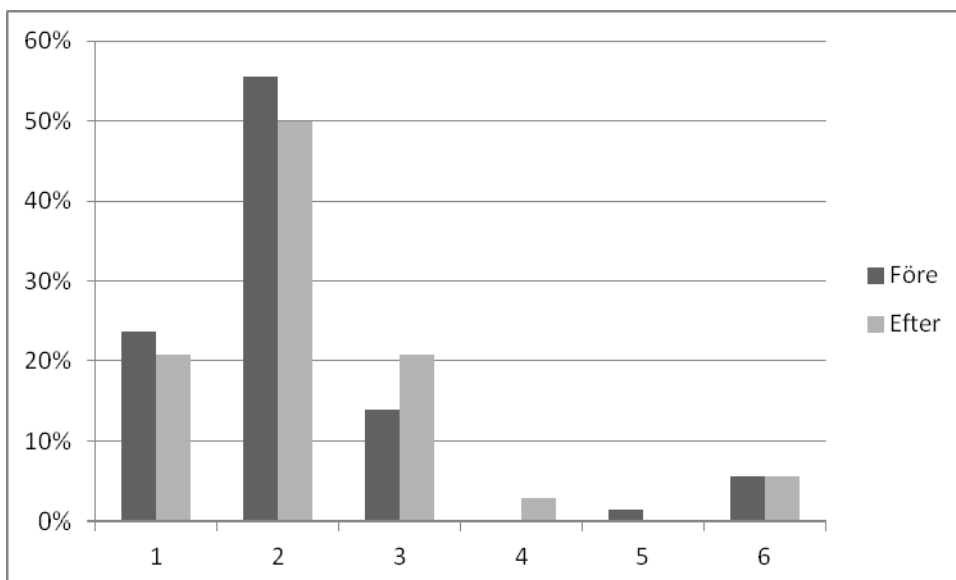
Resultat

Resultat skattningsundersökning

Nedan redovisas resultatet från skattningsundersökningen i diagramform. Vi har valt att redovisa samtliga deltagares svar i procent grupperat per rubrik. Resultaten tyder på att det skett förbättringar inom rubrikerna ”Inleda samtal”, ”Upprätthålla samtal” och ”Avsluta samtal”, men att det är svårt att säga om så är fallet i rubriken ”Kroppsspråk”. Svartalternativen har markerats i diagrammen med siffror enligt följande:

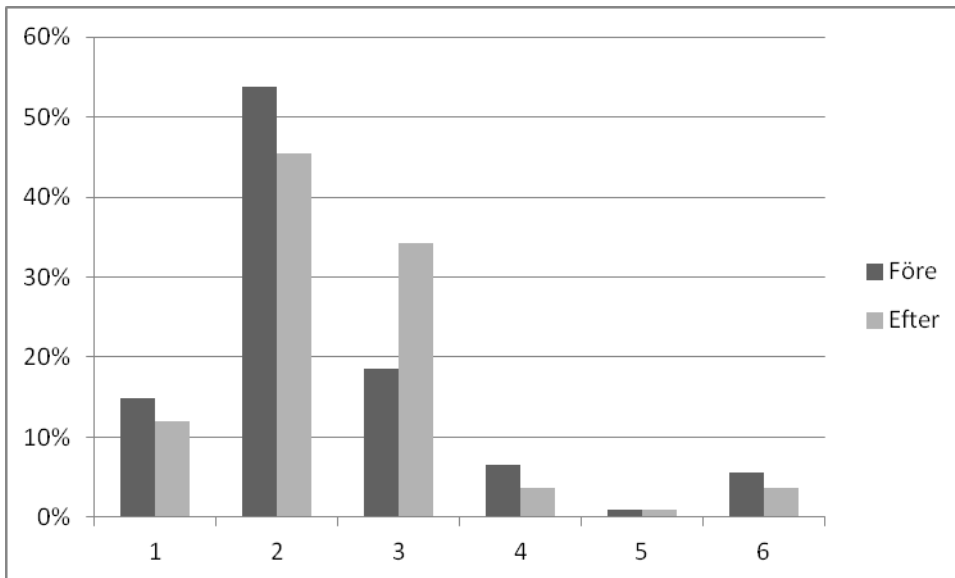
1. Alltid svårt.
2. Ibland svårt.
3. Sällan svårt.
4. Aldrig svårt.
5. Förstår ej frågan.
6. Förstår frågan men vet ej svaret.

Inleda samtal

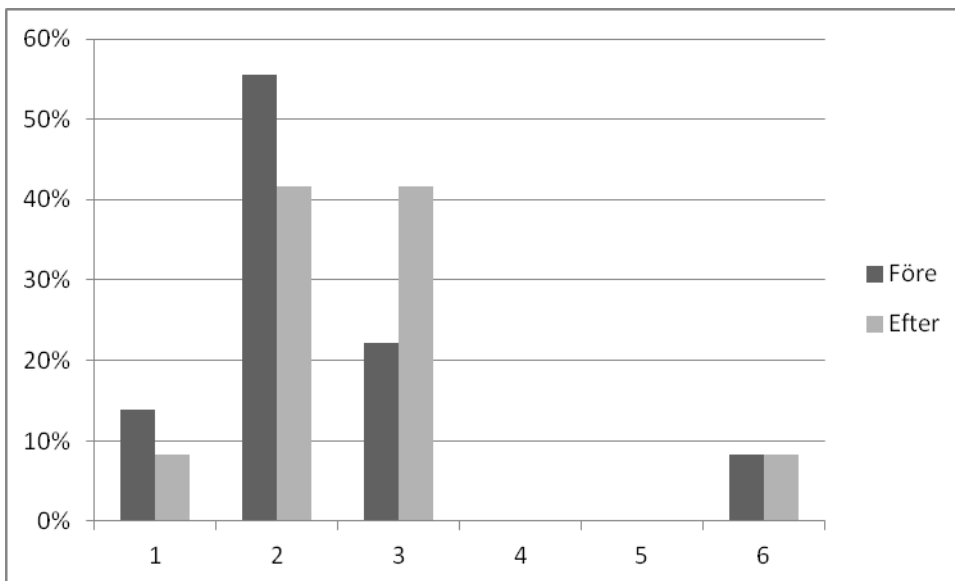
Figur 1. Fördelning av deltagarnas svar under rubriken ”Inleda samtal” (fyra påståenden). Man kan se att en viss förbättring har skett. Andelen svar inom ”Alltid svårt” och ”Ibland svårt” har minskat efter kursen, och ”Sällan svårt” och ”Aldrig svårt” har ökat.

Upprätthålla samtal

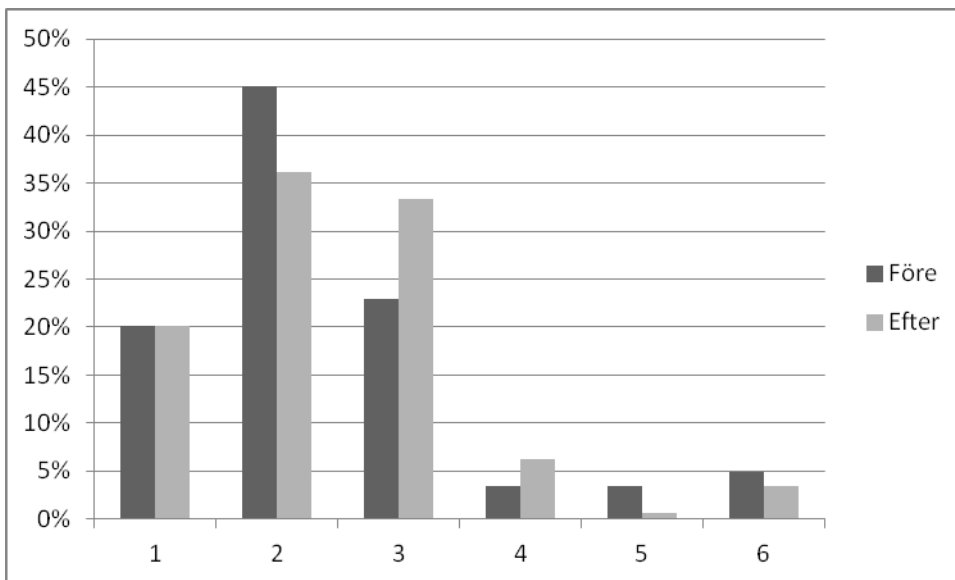
Figur 2. Fördelning av deltagarnas svar under rubriken "Upprätthålla samtal" (sex påståenden). Resultatet visar en förbättring. Framför allt har andelen "Sällan svårt" ökat.

Avsluta samtal

Figur 3. Fördelning av deltagarnas svar under rubriken "Avsluta samtal" (två påståenden). Resultatet visar en förbättring. Andelen svar inom "Alltid svårt" och "Ibland svårt" har minskat efter kursen, och "Sällan svårt" har ökat.

Kroppsspråk

Figur 4. Fördelning av deltagarnas svar under rubriken "Kroppsspråk" (åtta påståenden) En förbättring har skett. Andelen "Alltid svårt"-svar förändras sig inte. Andelen "Ibland svårt"-svar har minskat och "Sällan svårt" och "Aldrig svårt" har ökat. Andelen "förstår ej" har minskat.

Resultat intervjuundersökning

Intervjuerna gjordes med 12 kursdeltagare från kurser som hållits på olika enheter i Skåne. Intervjuerna gjordes med stöd av en intervjuguide, som innehöll ämnesområden utifrån frågorna i syftet (se bilaga 5). Intervjusvaren grupperades sedan utifrån dessa ämnen och redovisas nedan som gruppresultat. Resultaten illustreras med citat från de olika intervjuerna. Citaten visar dels på typiska synsätt i den mån det funnits något sådant, och dels på olika ståndpunkter hos kursdeltagarna.

Syfte, mål, resultat

Deltagarnas syfte

I materialet ingår att kursdeltagarna ska formulera ett personligt mål med kursen. De flesta (10) anger också att de har gjort det. Målen har rört olika aspekter av kommunikation. Flertalet har också haft en önskan att träffa andra personer med samma diagnos. Två personer säger sig inte ha haft något mål med kursen.

Del 04: Mina största mål handlade om de här praktiska bitarna, tror jag. Just det, rent praktiskt hur man håller igång ett samtal och för vidare det. Men kanske också hur man startar det. Men framförallt att hålla igång det på ett intressant och spännande sätt.

Del 01: Förbättra kommunikationen, ibland så blev det missförstånd när jag hade kompisar och när jag pratar med vissa på jobbet och sånt, när jag inte riktigt förstod vad de menade, och att det skulle bli bättre med kursen. Ja, och att förstå det där, om när folk pausar och när det är ens tur att prata, och när man ska komma in och sånt.

Måluppfyllelse

Sju deltagare tycker att de uppnådde sina mål helt eller delvis. Tre deltagare tycker inte att de uppnått sina mål.

Del 01: Till stora delar, ja. Men det blir fortfarande vissa missförstånd, men det händer väl vem som helst, antar jag. Jag tycker att det går lite lättare att kommunicera och veta vad jag ska säga till vissa personer och sådär, och att man inte kan prata allt med sina arbetskolligor, att det är skillnad.

Kunskap om kommunikation

Flertalet (8) deltagare uttrycker en ökad medvetenhet om vad kommunikation är. De beskriver hur de börjat bli medvetna om sådant som de inte varit medvetna om tidigare.

Del 03: Så, då lärde man sig mycket tycker jag. Asså, det var ju mycket sånt som jag inte hade tänkt på innan. Nä, men man fick ju fylla i lite formulär sådär men om man tyckte att man var bra på det eller bra på det och det är ju sånt som jag aldrig ens har tänkt på liksom. Så man fick ju lite mer så självinsikt tycker jag, sådär att man funderar på det lite och så. Nej men att man fick lära sig lite mer, läsa av lite bättre och så. Jag har lite svårt för att läsa av om folk faktiskt liksom, så det har man blivit lite bättre på att man kan liksom läsa av sånt, det tycker jag är bra, och så det här med kroppsspråk lite grann, hur nära man står liksom.

Del 12: ... utan det är väl mest att jag känner att jag vet vad ett samtal består av, hur det ska fungera och hur det ska gå till. Liksom försöka sammanfoga de olika bitarna.

Del 09: Jag har uppnått en bättre förståelse för vad jag ska göra. Jag ska gå den en gång till bara för att förfriska korten så att säga och riktigt se vad de är. För just nu är de lite blurriga. För då vet jag verkligen om ett samtal är en kortlek eller inte är en kortlek. Eller om där måste kanske tillkomma tärningar eller nån typ av annat också, schack också på toppen av det hela. Göra en logisk förklaring till det.

Del 10: På kursen har vi ju likartade problem. Men jag tror nog ändå att jag har blivit mer medveten om hur andra kommunicerar så där vanligt, small talk som är sådär lite svårt, som man kanske själv tycker känns ganska meningslöst, men som är ju en grogrund för den här kommunikationen.

Medvetenhet om den egna kommunikationen

Flertalet deltagare (8) säger sig vara mer medvetna om sin egen kommunikation efter kursen.

Del 07: Jag upptäckte ju saker som jag tycker var väldigt svårt... Ibland känns det som om jag fick lite klarare bild över mina egna svårigheter.

Del 04: Ja, jag tror man tänker mer på vad man förmedlar i alla fall än vad man gjort tidigare. Tänker mer på framförallt kroppsspråket, hur man agerar och så, men också lite grann själva språket, den verbala biten.

Del 05: Ja, man blir mycket mer medveten om hur man själv fungerar och hur omgivningen fungerar och varför den fungerar så som den gör. Just den biten gav väldigt mycket just att man fick reda på varför fungera det så, varför gjorde du på det viset i denna situationen.

Ett par deltagare uttrycker att de börjat förstå att de har ett kroppsspråk som de borde vara medvetna om och att de sänder ut signaler som andra tolkar på ett sätt som kanske inte har varit avsikten, men att de inte riktigt kommit dithän att de är medvetna om detta fullt ut. Av detta följer också att de inte ännu gjort någon förändring hos sig själva.

Del 11: Jag har konstaterat att jag skulle behöva vara mycket mer uppmärksam på signaler som folk ger till mig. Det är jag ofta helt blind för.

Del 11: Jag vet många gånger att jag ger ett intryck som inte stämmer. Det har jag vetat redan innan.

Del 09: Faktiskt så tänkte jag på det och jag kanske uttrycker ett kroppsspråk som jag borde vara medveten om men inte är det. Som sagt kroppsspråk är väldigt komplicerat.

Medvetenhet om andras sätt att kommunicera

Sju deltagare tycker att de blivit mer medvetna om andras sätt att kommunicera och de signaler som samtalspartnern ger.

Del 07: Ja, det kanske är den svåraste biten.

Del 03: ... jag har nog koncentrerat mig mer på att läsa av andra.

Del 10: Just det här att försöka föra ett samtal på det här jag vet att vi gått igenom de här olika nivåerna, hur personlig man blir, att vara uppmärksam på när man pratar för mycket själv, se hur folk reagerar. Det har jag haft nytta av på jobbet också för där har vi kommit överens om att blir jag för högljudd i snacket så, pratar för mycket, ältar på och så där, så ska de göra signaler och det har jag börjat bli mer uppmärksam på.

Del 01: Ja, om de bara ger korta svar sådär så har de egentligen inte tid att prata. När de tittar på en och sånt och pratar och svarar så vill de ha en dialog.

Förändringar av den egna kommunikationen

När det gäller att faktiskt ha ändrat sitt eget sätt att kommunicera tycker enbart fyra deltagare att de lyckats med det. En av dem beskriver att det handlar om självförtroende och att våga. Två beskriver att de börjat anpassa sig efter andras stoppsignaler. Flertalet deltagare uttrycker att de inte har någon att kommunicera med och att de därför inte vet om de gjort några förändringar. De har inte kunnat öva och därför inte fått någon återkoppling från någon omgivning.

Del 10: Jag tänker lite mer på hur jag låter och hur jag talar, hur jag lägger rösten lite för jag har en tendens att prata lite för högt. Och kunna diskutera saker och ting ur lite olika infallsvinklar.

Del 05: Nä, egentligen inte, jag tror inte det. Har ingen att prata med, så jag vet inte riktigt. Men, jag förstår bättre vad andra pratar om och man förstår bättre varför man själv uttrycker sig på vissa sätt. Men det här om man gör det mer eller mindre, nä. Jag har ett väldigt, väldigt litet socialt kontaktnät så att... mitt sociala kontaktnät är i stort sett obefintligt. Därför jag vill vara med i kamratgrupp. Dels kommer jag att träffa personer som sitter i likande situationer och dels kan jag öka mitt sociala kontaktnät för mitt, det består av familj plus två, tre. Det är inte stort.

Del 01: Alltså innan kanske jag fortsatte och prata även om de gav korta svar men nu slutar jag prata med dem när jag märker att de inte har tid.

Hur kommunikationen med andra fungerar efter kursen

Fem deltagare uttrycker att kommunikationen fungerar bättre. Ingen av deltagarna tycker att kommunikation med andra fungerar sämre.

Del 04: Om man tittar rent generellt de senaste två åren så har det blivit mycket bättre med den biten. Och just Vardagssamtal är då ett ytterligare steg på det att man verkligen jobbar medvetet och fokuserat med just dom här bitarna.

Del 12: Det är väl ingen skillnad så, utan det är väl mer bara ett annat kanske förhållningssätt till vad samtal är och vad man ska ha det till, och att jag kanske behöver komma över den biten, att det kanske finns så att säga bitar som kan vara nödvändiga nog. Det är bra att det har ändrat sig, för då känner jag inte samma frustration ...

Några deltagare är inne på tanken att man också lär sig med åren.

Del 10: Ja, jag är ju rätt så medveten och blir det mer och mer. Men det är kanske också nåt som man lär sig med åren.

Metodik

Olika arbetssätt

Enligt kursmaterialet ska en kurs innehålla teori/föreläsning, diskussioner, rollspel och hemuppgifter. I kurserna runt om i Skåne används utöver dessa arbetssätt även filmklipp och andra praktiska övningar. Samtliga kursdeltagare kan se att kursen innehåller både teoretiska och praktiska delar. Två kursdeltagare tycker lika bra om det praktiska och det teoretiska. I övrigt är det lika många kursdeltagare som säger sig föredra det teoretiska som det praktiska.

Del 03: Alltså jag tycker ju föreläsningarna var bäst. Och så diskussionerna.

Del 04: Alltså båda delarna (praktiskt och teoretiskt) behövs så att säga, det är en helhet ju. Rent generellt sett så föredrar jag praktiska moment och praktiska övningar men det gör ju inte de teoretiska mindre viktiga så klart ju. Just att det är en del av en helhet.

Del 01: Jag tyckte det var bra med filmklippen, för då kunde man se det också hur det ska fungera och hur det inte ska fungera.

Hemuppgifter

Sju kursdeltagare har gjort hemuppgifterna under kursen, medan fem kursdeltagare inte har gjort dem.

Del 04: Jag tror att själva idén med hemuppgifterna är rätt bra faktiskt. Det är ju så att man testat det som man har gått igenom då ju på mötena och dels att man håller igång det under veckorna, att man jobbar med att hålla igång det under veckorna. Så att man inte bara kommer hit en gång i veckan och gör vad man ska och sen går hem och gör ingenting. Så att man hela tiden håller processen igång, att den aldrig stannar upp riktigt.

Del 10: Ja, det har vi haft, varje vecka faktiskt. Och det har varit rätt så kul. I och med att alla har gjort hemuppgifterna och vi skulle redovisa dem så har alla fått chans att komma till tals. Vi har gått laget runt och presenterat vad var och en kommit fram till. Varje person har fått berätta, vad som var svårt och vad man tyckt.

Del 03: Hemläxorna glömde jag alltid bort.

Del 01: Det var ju svårt att hitta nån som man kunde göra hemuppgifterna med.

Del 11: Helt galeit. Först och främst; jag och papper och penna fungerar inte. Och sen så, plocka en situation ur ett sammanhang, och då kan jag inte bestämma mig för vilken situation, och sen så är det kanske många delar i den situationen, och så ska jag plocka fram rätt del där. Det funkar inte.

Rollspel

I en av kurserna hade kursledarna strukit rollspelen eftersom kursdeltagarna inte ville medverka. Två av de intervjuade har därför inget att säga om rollspelen. Två kursdeltagare tycker att rollspelen är bra. Två kursdeltagare tycker inte om rollspelen. En kursdeltagare tycker att det hade varit bättre om rollspelen givits mer tid. En kursdeltagare har inte uppfattat att man haft så mycket rollspel (fast man haft det i hans kurs). Tre kursdeltagare har inte svarat på frågan.

Del 04: Man får testa situationer som man inte brukar hamna i annars. Allting handlar ju om erfarenhet.

Del 01: Ibland fungerade det lite sämre för att det skulle spelas att man var avvisande, och så var det nån, så råkade vi prata om, så skulle jag försöka vara avvisande fast man var intresserad av det man pratade om. Men det var meningen att man skulle vara avvisande.

Del 09: Jag tycker inte om fejkscenarion, på grund av att man kan aldrig riktigt förbereda sig för scenariorna, man kan bara ta den träning man har lärt sig och försöka använda den. En tränad soldat kan aldrig vara fullt förberedd för vad han möter på stridsfältet, bokstavligt talat. Att göra de här små krigsscenarioerna kanske kan förbereda en på att... Det kvittar hur många gånger vi tränar, vi kan aldrig vara förberedda på att en fågel flyger förbi och skiter på personen man snackar med. Och då ska man försöka att undvika att råskratta och det är inte lätt för många.

Diskussioner

Fem kursdeltagare lyfter specifikt de diskussioner som uppstår i kurserna. De tycker att diskussionerna är bra och intressanta. En kursdeltagare tycker att andra personer i kursen pratade för mycket och tog över i diskussionerna.

Del 10: De ställde frågor om hur vi uppfattade det och det och då kom vi ganska snabbt in i diskussioner. Jag tyckte det var bra, det måste jag faktiskt säga att det tyckte jag var roligt.

Innehåll

Kursmaterialets innehåll

Samtliga kursdeltagare tycker att de områden de upplever som svårast är de som har varit mest givande att arbeta med. Tre deltagare tycker att kroppsspråk är intressantast, fem deltagare tycker inleda samtal, fyra deltagare tycker upprätthålla samtal och tre deltagare tycker avsluta samtal. (Deltagarna har ibland angett fler än ett område som intressantast.)

Del 03: Och sen det här hur man avslutar ett samtal, det tycker jag att jag har svårt för.

Del 01: Jag tror det var upprätthålla samtal. För att ibland vet man inte riktigt hur länge, vad man ska säga för ibland fastnar man.

Del 02: Nästan avsluta samtal, för det gör jag aldrig, överhuvudtaget. Det slutar alltid med att folk blir uttråkade och går.

Del 09 (om kroppsspråk): Ja det är svårt, man vet inte om personen är intresserad av en eller inte. Som sagt de här sakerna brukar jag se som ett minfält och det gör så ont för mig när jag trampar fel.

Del 09: Inleda samtal var intressant. Jag behövde det. Det är obekvämt att försöka gå in i konversationer och ibland brukar det kännas konstigt att gå ut ur konversationer, det här med hej då.

Del 07 (om kroppsspråk): Jag har inget minne av det där. Det är den biten som intresserar mig minst. För vad ska jag visa med kroppsspråk.

Något inom kommunikationsområdet som fattades

På frågan om något kring kommunikation fattas i kursen, har alla kursdeltagare utom en svårt att peka ut något särskilt. Deltagaren tycker inte att han lärt sig hur man kan få fördjupad kontakt med t.ex. en granne eller en arbetskamrat.

Del 11: De delarna som jag skulle behövt. T ex träffar på en granne som man skulle vilja ha kontakt med på något vis. Vad säger man? Vad gör man? Visst man hälsar, men sen? När måste börja med någonting och sen vara beredd på att fortsätta. Eller om man börjar på ett nytt jobb, du träffar nån som du skulle kunna tänka dig att umgås med på fritiden, hur går du tillväga?

Materialets begriplighet

De flesta kursdeltagarna (8) tyckte att materialet var lätt att förstå. Tre av dem hade svårigheter pga. dyslexi. En kursdeltagare tyckte att en del av materialet var svårt, t.ex. vissa hemuppgifter.

Del 12: Det var väldigt pedagogiskt och enkelt.

Del 02: Ja, för mig (var det lätt att förstå, förf. anm.), men inte för de andra. Det är ok, det är bättre att ha det på den nivån.

Del 09: Jag har inte läst det överhuvudtaget. Vi alla lär oss på olika sätt. Min dyslexi står mycket i vägen, därför tar jag mest in information via öron och visuell uppvisning.

Kursledarna

Upplevelse av kursledarna

Alla kursdeltagare utom en (11) är nöjda med sina kursledare och uppfattar att de haft goda kunskaper i ämnet. Det framgår även att kursledarna har bidragit med sitt eget kunnande och tillfört något utöver det befintliga kursmaterialet.

Del 02: Jag tycker framför allt med de lärarna vi hade, de hade väldigt bra tonläge, bra verbal kommunikationsförmåga själva, väldigt bra båda två, kompletterade varandra. Mycket av successen i kursen låg nog mer på det än på materialet, skulle jag vilja säga, de var väldigt bra. Väldigt bra på att försöka engagera alla. De var väldigt bra på saker som jag inte är bra på. Jag lärde mig lika mycket på deras sätt.

Del 04: Jo, jag tycker de har varit bra. Det har fungerat bra med kursledarna. De har gått igenom det på ett roligt sätt, de har alltså varierat sättet, alltså varierat innehållet, gjort olika uppgifter som inte framkommit i häftet då ju. Använt den hära whiteboarden en del, väldigt mycket symbolik bilder och så ju, för att beskriva olika...

Endast en kursdeltagare uttrycker missnöje med en av sina kursledare. Hans kritik handlar om att han uppfattar denna som hypersocial, indirekt och spelandes ett spel.

Del 07: Som när man inte vill prata med nån, så föreslog hon ett sätt som jag uppfattar som... ålande. Ska man komma närmare mig så måste man hitta ett annat sätt och göra det rakt och klart på. Jag kan inte spela ett sånt avancerat spel för att visa mitt intresse för att prata med nån.

Viss annan kritik fanns också:

Del 01: Jo, jag tyckte de var bra men jag tycker att de lät vissa människor ta för mycket plats, att de borde fördela det så att alla fick säga lika mycket. Ibland tyckte jag de kunde säga stopp.

Närheten till materialet

Tio kursdeltagare säger något om kursledarnas närhet till materialet. Samtliga beskriver att kursledarna har hållit sig till materialet, men tillåtit sig att avvika något och att detta varit bra. Flera kursdeltagare pratar om kursmaterialet som en grund, en utgångspunkt eller en kursplan.

Del 12: Det är väl möjligt att vi kommit in på något sidspår, men i så fall har det varit i anslutning till materialet. Jag tycker att det är positivt, för då kommer man in på andra delar som vi kanske har svårigheter med och man kan få hjälp med, så det har varit jättebra.

Del 05: Ja, men inte följt det jättenoga. Materialet har varit mer som en kursplan, en stömlinje som man byggt vidare på, pratat vidare om... Nä, träffarna har ändå innehållsmässigt handlat om det som står där, om de olika kapitlens, rubriker, men man har pratat mer om det, byggt vidare, illustrerat bättre.

Del 04: De har haft materialet som utgångspunkt och jobbat utifrån det, men så har man inte följt det helt och hållet till punkt och pricka hela tiden ju. Det är ju bara positivt kan jag tycka att man tagit sig lite friheter, bygger vidare på vissa grejor som då är viktiga och lägger mindre fokus på andra som inte behöver fullt lika mycket.

Kursledarnas begriplighet

Tio kursdeltagare ger uttryck för tankar kring kursledarnas begriplighet. Samtliga tycker att kursledarna har uttryckt sig väl och förklarat olika begrepp bra.

Del 02: Ja, de tog ner det på en lagom nivå, de var väldigt noga med det, att folk var med på noterna.

Del 05: De var jätteduktiga, de har använt tavlan flitigt och demonstrerat med levande charader och på olika sätt försökt förklara så att alla förstår. Men det krävs också att man säger att "nu förstår inte jag", att man säger ifrån. Men de har gjort allt för att förklara på olika sätt.

Antal

De flesta kursdeltagare (10) tycker att det varit bra att det varit två kursledare. En viktig fördel enligt deltagarna är att man inte kan demonstrera samspel om man är ensam kursledare. En annan är att man kan förklara på olika sätt och på så sätt komplettera varandra. Kursledarna kan också i diskussioner uttrycka olika uppfattningar, vilket visar att man kan se saker från olika håll.

Del 05: Givande. De var inte alltid överens, vilket var jättebra för man upptäckte att mycket är en tolkningsfråga, det finns inte ett rätt och fel.

Del 04: Att man kan se saker från lite olika håll, att man kan ha lite olika infallsvinklar. Och vid bortfall, om någon tvingas utgå så kan man ändå köra. Så det finns många fördelar med att vara två.

Del 03: Dom två samspelade väldigt bra, det var ingen som var typ chef, dom var jämlika varandra och bollade väldigt bra med varandra, samarbetade bra och så. Är man bara en så kan det nog bli lite, då blir det nog lite för auktoritärt liksom, lite mer peka med hela handen då.

En kursdeltagare säger spontant (innan han fått frågan) att han tycker att det är slöseri med resurser att ha två kursledare. En annan kursdeltagare svarar inte på frågan.

Att vara i en grupp/träffa andra med Aspergers syndrom

Tankar före/förväntningar på att delta i en grupp

Fyra kursdeltagare sade sig ha förväntningar på att delta i en grupp och träffa andra med samma diagnos. De förväntningar som fanns handlar om att knyta nya kontakter samt att ta lärdom av andra med samma svårigheter och se likheter och skillnader.

Del 09: Jag kan säga så mycket att det är trevligt att se medlidande personer.

Intervjuare: du menar att träffa andra som är i lite samma sits som en själv?

Del 09: Ja.

Intervjuare: Hade du några speciella förväntningar på det?

Del 09: Jag har en väldigt negativ syn på saker och ting så egentligen så hade jag inte det, men det fanns den där lilla gnutta hoppet att man skulle träffa några intressanta personer som man kanske skulle bli vänner med.

Del 07: Jag försöker att inte ha förväntningar. Jag både gillar och ogillar tanken på att vara i en grupp. Jag liksom, de absolut flesta människor har ett inbyggt behov av andra människor. På så sätt var det bra att komma ut bland folk. Jag ogillar att komma ut bland folk, men jag behöver göra det. Mår bättre av det. Hade jag klarat av att avstå ifrån det helt och hållet så hade jag gjort det.

Tankar efter deltagandet

Samtliga kursdeltagare uttrycker på olika sätt att de fått ut något av att delta i grupp med andra personer med AS. Deltagarna ser likheter och skillnader mellan sig själva och de andra kursdeltagarna. Deltagarna får nya referensramar och nya perspektiv på de egna svårigheterna. De uttrycker att de upptäcker heterogeniteten i diagnosen, men också samhörighet med andra som förstår på ett sätt som inte personer utan diagnos gör. Många uttrycker också att deltagandet i gruppen leder till att man ingår i ett sammanhang och bryter en isolering, som annars är vanlig.

Del 05: Jag har fått nya referensramar, andra bättre på nåt, sämre på annat. Upptäckt vad jag kan, självförtroende. Grupp är viktigt, man kan inte arbeta på sitt självförtroende i ett vakuum.

Del 04: Dynamik! Helt annan dynamik, att man kan göra de här övningarna på ett helt annat sätt.

Del 07 (om grupp med AS-deltagare): Där är skillnad, det kan jag säga. Det kan vara en jävla skillnad ibland. De föredrar struktur helt klart. Det finns inget löst sammanhang när det snackas, utan de gillar hellre det strukturerade. Och det gör det mycket lättare för mig.

Del 02: Det var väldigt så här emotional stuff för mig, hela den kursen faktiskt, så det var väldigt värdefullt helt bortom vad den innehöll.

Del 07: Jag har kanske lärt mig lite mer om mig själv genom att observera dem andra? Det tror jag.

Del 03: Man är ju själv sån liksom. Det var så roligt att se det utifrån på nåt sätt. Det där liksom, man släpper aldrig nånting liksom. Förrän man själv tycker att man fått ett adekvat svar och man själv tycker man fattar sig på.

Del 10: Ja, nån har kanske svårt att förstå det här att man inte alltid kan säga det här vad man tycker till folk, vad man vill precis för stunden, och att man måste kanske också ta hänsyn till när andra pratar och inte bara tycka att det är konstiga saker. Men det är det som är en träning. Men jag förstår ju också att, i den här gruppen, att alla måste få komma till tals och när man då är olika så får man ju acceptera att det ibland blir... som man själv tycker, lite udda ibland. Men å andra sidan så tycker nog de att jag också är udda ibland.

Gruppens storlek

Åtta kursdeltagare har svarat. Samtliga tycker att storleken på gruppen varit lagom, oavsett faktiskt deltagarantal i respektive grupp.

Del 11: Vi var tre stycken. Det var bra, för i större grupper blir jag tyst. I den här gruppen har jag kunnat hålla låda.

Del 03: Tror det var åtta stycken. Det var lagom tycker jag.

Kritik och synpunkter

Flera kursdeltagare tar upp att kursen är för kort. Ett par tycker att man skulle behöva gå kursen två gånger.

Intervjuare: Så vad tänker du skulle behövas för en sån här kurs skulle göra nytta för dig?

Del 07: Utöka det.

Intervjuare: Mer av samma? Eller ska man också göra annorlunda?

Del 07: Mer av samma tror jag inte räcker. Att sitta i ett rum och diskutera när det finns en värld utanför med människor.

Del 01: Jag tror man kan alltid lära sig mer, det finns alltid nånting man kan förbättra. Och ibland behöver man gå en kurs två gånger för att komma ihåg allting.

En annan kursdeltagare tycker att kursledarna borde poängtera att människor som inte har AS inte är perfekta i kommunikativt hänseende. Han tycker också att kursledarna behöver vara tydliga med hur mycket tid man som deltagare behöver lägga ner för att nå önskat resultat.

Del 02: I början, när ingen visste det där, med förväntningar hit och dit, jovisst folk ville bli bättre på det ena och det andra, men nån sorts exempel eller referenser i så fall, vilka har blivit bättre, hur lång tid och hur mycket övade dom utanför kursen?

En kursdeltagare saknar bilder och illustrationer i kursmaterialet. Han säger att han behöver bilder för att förstå.

Diskussion

Resultatdiskussion

Syftet har varit att utvärdera kurs i Vardagssamtal. Följande frågeställningar har legat till grund för utvärderingen:

- Hur påverkar kurs i Vardagssamtal deltagarnas sociala kommunikationsförmåga?
- Vilka andra effekter har kursen?
- Vad krävs för att en kurs i Vardagssamtal ska vara givande och verkningsfull för kursdeltagarna?
- Har vissa brukare större nytta av kursen?

Hur påverkar kurs i Vardagssamtal deltagarnas sociala kommunikationsförmåga?

Resultaten från såväl skattnings- som intervjuundersökning tyder på att kurs i Vardagssamtal är en behandlingsmetod som har positiv effekt på deltagarnas sociala kommunikationsförmåga. På gruppnivå skattar deltagarna sin sociala kommunikationsförmåga högre efter avslutad kurs. Samtliga områden förbättras. Detta ligger i linje med studierna gjorda av Krasny m.fl. (2003), Paul (2003), Herbrecht m.fl. (2011), Reichow & Volkmar (2009) såväl som den av Howlin & Yates (1999), där man efter gruppträning uppmätt förändringar i deltagarnas samtalsstil, framförallt med avseende på att inleda och att upprätthålla samtal.

I intervjuundersökningen framkommer att deltagarna överlag har fått ökad kunskap om kommunikation i allmänhet. Sju av de tolv intervjuade upplevde att man uppnådde sina mål med kursen, åtta personer uttryckte en ökad medvetenhet om vad kommunikation är, åtta personer är mer medvetna om sitt eget sätt att kommunicera och sju deltagare är mer medvetna om andras sätt att kommunicera. Fem personer anger att kommunikationen fungerar bättre efter avslutad kurs.

Deltagarna har blivit observanta på företeelser de tidigare aldrig tänkt på. De har fått en ny vokabulär och kan sätta ord på saker. De har insett att de behöver vara mer uppmärksamma på andras signaler, men klarar ändå inte att läsa samtalspartnerns signaler ännu. Det kan konstateras att det är många steg att gå från upptäckt till färdighet.

Många uttrycker att det är svårt att veta om de gjort faktiska förändringar i sitt beteende. Endast fyra personer uppger att de faktiskt lyckats förändra sitt kommunikativa beteende. Dock uppger flera kursdeltagare att de känner sig nöjda med kursen och tycker sig ha uppnått bra resultat, trots att kursen inte har medfört så stora förändringar i deras sociala kommunikationsförmåga. Ökad medvetenhet har inte nödvändigtvis lett till förändring i förmågan.

En del hänvisar till att de inte har någon att prata med och därför varken kan öva eller få respons på sitt beteende. De kan helt enkelt inte svara på frågan eftersom de inte vet om de har ändrat sitt beteende. De tänker att de skulle kommunicera på ett annorlunda sätt om de deltog i kommunikativa sammanhang, men sådana situationer uppstår sällan eller aldrig. Utvärderingen visar tydligt att kurs i Vardagsamtal erbjuder en miljö där det är möjligt att öva, och att praktisk tillämpning är av yttersta vikt för att kunna nå förändring.

”Kroppsspråk” och ”Inleda samtal” är de områden där deltagarna skattar sig lägst före kursens start. Att detta är svåra områden bekräftas i intervjuerna.

”Kroppsspråk” och ”Inleda samtal” hör ihop. När man tar kontakt och inleder ett samtal är det av största vikt att man är medveten om både sitt eget och samtalspartners kroppsspråk. Det handlar om att kunna integrera de verbala och de icke-verbala signalerna till en kommunikativ helhet, vilket blir svårt när man har brister i central koherens och theory of mind (Kadesjö m.fl., 2007). Kroppsspråk framstår i utvärderingen som det riktigt svåra och är också det område som kursledarna anger som svårt att lära ut. Det kan konstateras att materialet inte erbjuder den hjälp kursledarna skulle behöva. Många anser att avsnittet om kroppsspråk är ytligt och mekaniskt beskrivet och saknar koppling till känslor och intention.

Vilka andra effekter har kursen haft?

Enligt kursdeltagarna har kursen varit givande på en mängd andra sätt. Flera upplever att de fått en ökad självinsikt enbart genom att delta i en grupp. De berättar att de lärt sig mer om sig själva, inte bara genom kursmaterialet utan också genom att se och lyssna till de andra i gruppen. Det är också tydligt att mötet med övriga kursdeltagare bidrar till en ändrad referensram angående den egna förmågan. Kursdeltagarna känner igen sig i de andras berättelser och kan därmed se sig själva utifrån. De kan också se att det finns skillnader mellan dem och andra med samma diagnos. De egna svårigheterna sätts i ett perspektiv.

För många personer med AS är sociala sammanhang i grupp mycket ansträngande och något man inte känner att man behärskar. Därför är det ett stort steg för kursdeltagarna bara att komma till kursen. I intervjuerna talar en del om att en grupp med AS-personer upplevs tryggare än andra sociala sammanhang. Man delar känslan av att vara annorlunda och kan slappna av. En känsla av samhörighet uppstår, samtidigt som man kan se varandras olikheter. Tryggheten bidrar till

att man vågar göra mer än man annars hade vågat; man vågar yttra sig, man deltar i rollspel, man vågar ta plats i gruppen. Flera av deltagarna uppger att detta leder till ökat självförtroende och en känsla av stolthet. Den här sortens positiva effekter av gruppverksamhet finns konstaterat i flera av de studier som tagits upp tidigare (Howlin & Yates, 1999; Herbrecht m.fl., 2011).

Flera deltagare beskriver hur deltagandet i kursen bryter en isolering och att de upplever gruppen som ett så positivt sammanhang att de väljer att gå vidare till andra insatser på Vuxenhabiliteringen där de möter personer med AS i grupp, t.ex. fortsättningskurser, kamratgrupper/samtalsgrupper för personer med AS och kurs för mentorer till personer med AS.

Har vissa brukare större nytta av kursen?

Det fanns från början en tanke om att kunna identifiera de deltagare som bäst skulle kunna tillgodogöra sig kurs i Vardagssamtal. Därför fick alla som svarade på skattningsformuläret också ange uppgifter om civilstånd, utbildningsnivå och sysselsättning. Detta visade sig dock vara svårt att analysera, eftersom det inte fanns någon större variation i bakgrundsfaktorerna. De flesta var ensamstående utan barn och utan någon sysselsättning. Det går därför inte svara på frågan om vilka inom gruppen personer med AS som bäst skulle kunna tillgodogöra sig kursen.

Det som däremot framgår av skattningen är att deltagarna generellt skattar sig lågt på samtliga områden. Detta kan tolkas som att kursen verkligen erbjuds till personer som har svårt på just de områden kursen omfattar och därför behöver insatsen. Detta framkommer också i intervjuerna. En intressant fråga i sammanhanget är om detta också innebär att deltagarna är rätt även utifrån tanken att det är de som bäst tillgodogör sig kursen. Resultatet visar på positiva behandlingseffekter, men skulle dessa kunna vara större? Finns det personer bland kursdeltagarna som har så pass stora svårigheter inom dessa områden att de inte kan göra framsteg med hjälp av kursen?

Vad krävs för att en kurs i Vardagssamtal ska vara givande och verkningsfull för kursdeltagarna?

Resultatet visar att kurs i Vardagssamtal har en positiv behandlingseffekt och är givande för deltagarna. Anledningen till detta ligger troligen i metodiken. Arbetssättet knyter i stor utsträckning an till de kliniska framgångsprinciper som tidigare nämnts (Howlin, 2004; Herbrecht m.fl. 2011; Bromark, m.fl., 2009) och som också är viktiga vid gruppbehandling (Paul, 2003):

- *Insatserna måste baseras på gedigen kunskap om de grundläggande svårigheterna vid autism/AS*

I intervjuer med såväl kursledare som kursdeltagare framkommer att de aktuella kursledarna haft gedigen kunskap om såväl diagnosen som om kommunikation.

- *Insatserna behöver alltid anpassas efter individen. Behandlaren måste ta hänsyn till såväl kärnsymtomens svårighetsgrad som individens begåvning, språkliga förmåga och allmänna funktionsnivå*
När det gäller kurs i Vardagssamtal handlar det om att göra anpassningar efter såväl individ som grupp. Detta står klart både i samtal med kursledarna och i de diskussioner som förs på kursledarträffarna. Detta är anledningen till att kursledarna inte kan arbeta uteslutande efter en manual. Den ena kursen är inte den andra lik, och kan inte heller vara det. Olika deltagare kräver olika arbetssätt. Det är stor skillnad på en grupp med många utåtriktade deltagare, jämfört med en grupp med enbart introverta deltagare. Om det finns personer med dyslexi kan man inte jobba textbaserat, osv. För kursledarna är det mycket viktigt att hela tiden ha detta i åtanke och inte utgå från att man kan använda samma koncept med alla.
- *Miljön eller situationen som insatsen sker i behöver struktureras och tydliggöras så att den blir förutsägbar, begriplig och hanterbar för den enskilde.*
Kursmaterialet och kursens upplägg i sig bidrar till en struktur och en arbetsordning, som gör kursen hanterbar för deltagarna. Kursledarnas kunskap om funktionsnedsättningen påverkar hela genomförandet, allt ifrån hur de bjuder in kursdeltagare till hur, var och när de håller kursen. Målgruppens behov av tydliggörande pedagogik genomsyrar kursledarnas sätt att hantera hela kursen.
- *Anhöriga eller andra viktiga personer i omgivningen bör vara involverade i behandlingen för att underlätta generalisering av inlärd färdigheter.* Detta sker inte i kurs i Vardagssamtal. Här finns ett stort potentiellt förbättringsområde. Detta kommenteras närmare i avsnittet om implementering.
- *Insatser som ges behöver ofta vara långsiktiga och kontinuerliga.*
Antalet kurstillfällen är ungefär lika många som man haft i tidigare studier (Howlin & Yates, 1999; Herbrecht m.fl., 2011). Kursen i sig är inte en långsiktig insats, men den ingår som en del i en långsiktig habiliteringsplan. Samtliga deltagare som ingick i studien hade samtidigt andra insatser.

Hur ovanstående behandlingsprinciper tillämpas i praktiken är avgörande för vilket resultat man når.

Det kliniska arbetet är en ständigt pågående process som kursledarna hela tiden behöver reflektera kring. Det går inte att en gång för alla slå fast hur man ska arbeta och sedan nöja sig med det. Här spelar kursledarträffarna en viktig roll för att säkerställa att insatsen upprätthåller god kvalitet och effekt.

En annan viktig framgångsfaktor enligt Krasny m.fl. (2003) är vikten av att sätta relevanta mål. I kursen ingår att sätta personliga kursmål. I intervjuerna berättar majoriteten av kursdeltagarna att de har formulerat mål och även uppnått dem. Krasny m.fl. betonar också nödvändigheten att konkretisera abstrakta begrepp, vilket också görs av kursledarna på olika sätt. I intervjuerna framkommer också att kursdeltagarna uppmärksammar och uppskattar detta. Dessutom ger några kursdeltagare förslag på hur detta kan utvecklas vidare och bidrar med exempel.

Metoddiskussion

Studiens resultat visar på en positiv behandlingseffekt. Enligt skattningarna är denna effekt ganska liten. Det finns anledning till att fundera kring skattningens gradskala och dess inverkan på resultatet. För att en deltagare ska ha ändrat sin skattning från ”Ibland svårt” till ”Sällan svårt” har det troligtvis krävts en känsla av tydlig förändring. Steget mellan ”Alltid svårt” och ”Ibland svårt” upplevs kanske inte lika stort.

Det finns också anledning till att ifrågasätta om förändringen i skattningen enbart beror på kursen i Vardagssamtal. Vi kan t ex se att deltagarna uttrycker att de fått en förändrad referensram genom att se andra deltagares kommunikationssvårigheter. Av den anledningen skulle deltagarna kunna skatta sig annorlunda efter kursen utan att den sociala kommunikationsförmågan egentligen förändrats. Vidare är det tydligt att deltagarna på kursen får ett språk för och lär sig sätta ord på sina svårigheter, vilket också skulle kunna påverka deras skattning utan egentlig övrig förändring.

Eftersom samtliga kursledare anser att pausen i kursen är viktig, borde det även ha ställts frågor i intervjuerna kring detta.

Deltagare uttrycker ibland i intervjuerna att de inte har fått lära sig något om vissa områden (t.ex. påbörja ett samtal med okända), fast dessa moment bevisligen ingått i kursen. Andra deltagare tycker att de är väldigt duktiga inom ett område (t.ex. ögonkontakt), medan det i intervjusituationen inte tycks stämma. Det finns en svårighet i bedömningen av dessa svar. I samtliga fall har deltagarnas egna åsikter redovisats. Här finns det en brist att bedömningar av anhöriga eller andra personer i den nära omgivningen, som kanske hade kunna komplettera bilden av hur kommunikationen fungerar och vilka framsteg som gjorts, inte finns med. Andra studier visar att det kan förekomma diskrepans mellan självskattning och skattningar från omgivningen (Herbrecht m.fl., 2011).

Summering av rapportens två delar

Kurs i Vardagssamtal är en metod som redan används i verksamheten. Kurser ges på samtliga enheter och är tillgängliga för brukare varhelst i Skåne man bor. Utvärderingen visar att dessa kurser också är effektiva och håller god kvalitet i bemärkelsen att deltagarna själva upplever positiv behandlingseffekt av att delta på kursen. Arbetet med den här rapporten har lett fram till att kursledarna på samtliga enheter nu använder det framtagna skattningsformuläret i de kurser som hålls. Det förefaller finnas en relativt god samsyn hos kursledarna vad det gäller urvalskriterier, gruppstorlek samt hur kurser ska genomföras. Det finns en medvetenhet hos kursledarna om behovet av att anpassa kurserna i enlighet med de tidigare nämnda framgångsprinciperna.

Träffar med samtliga kursledare är en viktig del i det fortsatta arbetet med Vardagssamtal och är fortsatt inplanerade. Ibland har frågan om att skapa en kursledarmanual lyfts i kursledargruppen. Samtidigt finns det en risk att en manual skulle kunna hindra den flexibilitet och individanpassning som är nödvändig för att nå resultat. En idébank, där man samlar erfarenheter och tips, är en bättre lösning och skulle kunna ge inspiration och spara tid. Gruppen kursledare har därför

påbörjat ett arbete med att dokumentera de anpassningar i arbetssätt som har gjorts. Detta bidrar också till att de viktiga praktiska delarna i kursen fortsätter att utvecklas. Det är viktigt att nya kursledare får tillgång till de erfarenheter övriga kursledare redan har gjort, vilket möjliggörs genom denna dokumentation och genom kursledarträffarna. Träffarna är också ett sätt att kontinuerligt kvalitetssäkra kurs i Vardagssamtal; utveckla innehållet, utveckla arbetssättet, reflektera över vilken kunskap som behövs i arbetet.

En brist med kurs i Vardagssamtal är att nätverket kring brukarna inte är engagerat. Att ha med en omgivning som skulle kunna stötta i övningar och hemuppgifter och som skulle kunna bidra med ett annat perspektiv på eventuell förändring skulle vara mycket värdefullt, både för kursledare och för kursdeltagare. I framtida arbete med Vardagssamtal skulle det vara önskvärt att man på olika sätt också försöker engagera den omgivning som finns.

Ett problem i sammanhanget är att många deltagare saknar ett nätverk att engagera. Många personer med AS är mycket isolerade, har inget jobb, inga vänner och har främst kontakt med någon i den närmsta familjen. Detta gör det svårt att öva sina sociala färdigheter och svårt att få veta hur en omgivning bedömer eventuella framsteg. Därför är det angeläget att sätta kurs i Vardagssamtal i ett större sammanhang av insatser.

Vikten av ett helhetsperspektiv framkommer också i det korta tidsperspektivet. Kursen är för kort och ger för lite tid åt förändringsarbete. Därför är det angeläget att andra behandlare på Vuxenhabiliteringen är medvetna om vilken förändringsprocess som påbörjats och kan stötta denna i andra insatser, t.ex. psykologsamtal, mentorskurs och annan gruppverksamhet.

Implementering

Vi bedömer att kurs i Vardagssamtal uppfyller Habilitering & Hjälpmedels kriterier om tillgänglighet, effektivitet och god kvalitet.

- Kurser ges på samtliga enheter och är tillgängliga för brukare i hela Skåne.
- Kurser är effektiva och håller god kvalitet.
- Det finns en samsyn hos kursledarna kring kurserna.

Sammanfattningsvis kan följande förbättringsområden identifieras:

- Kursledarträffar behöver fortsätta.
- Nätverket bör involveras i behandlingen för att underlätta generalisering av inlärd färdigheter.
- Kurs i Vardagssamtal bör vara en del i en övergripande habiliteringsplanering så att tillräckligt lång tid för förändringsarbete skapas.

Referenser

- APA (1995). *Mini-D IV. Diagnostiska kriterier enligt DSM IV-TR*. Kristianstad: Pilgrim press
- APA (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Washington, DC: American Psychiatric Association
- Bengtsson, D., & Rosqvist, I. (2012). *Pragmatik i praktiken*. Magisteruppsats vid Avdelningen för logopedi, foniatri och audiologi, Institutionen för kliniska vetenskaper, Lunds universitet.
- Borell, P. (1997). *Ett självständigt liv*. Värnamo: psykologia
- Bromark, G., Granat, T., Georgsson, K., Hallberg, K., Hoinard, A., Lindahl, B., Sonnander, K., & Qvarsebo, Å. (2009). *Vad finns det för vetenskapligt stöd för val av insatser vid autismspektrumtillstånd (AST) hos vuxna?* Föreningen Sveriges Habiliteringschefer.
- Bruce, B. (2007). *Problems of language and communication in children. Identification and intervention*. Lund University, Faculty of Medicine, Doctoral dissertation series, no 14.
- Dahlgren, S-O. (2007). *Aspergers syndrom*. www.autismforum.se, uppgift hämtad 2012-03-29
- Dandoy, M. (2003). *Kurs i Vardagssamtal*. Aspergercenter, Handikapp & Habilitering, Stockholms läns landsting.
- Frith, U.(1994). *Autism. Gåtans förklaring*. Stockholm: Liber
- Heister Trygg, B. (2002). *Kommunikation i grupp – för barn och ungdomar med talhandikapp*. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet.
- Herbrecht, E., Bölte, S. & Poustka, F. (2011). *Kontakt. Social färdighetsträning i grupp med fokus på kommunikation och social interaktion vid autismspektrumtillstånd enligt Frankfurt modellen*. Hogrefe Psykologiförlaget.
- Herbrecht, E., Poustka, F., Birnkammer, S., Duketis, E., Schlitt, S., Schmötzter, G., & Bölte, S. (2009) Pilot evaluation of the Frankfurt Social Skills Training for children and adolescents with autism spectrum disorder. *European Child and Adolescent Psychiatry, 18*, 327-335.
- Howlin, P. & Yates, P. (1999). The Potential Effectiveness of Social Skills Groups for Adults with Autism. *Autism 3*; 299.
- Howlin, P. (2000). Outcome in adult life for more able individuals with autism or Asperger syndrome. *Autism 4*:63.
- Howlin, P. (2004). *Autism and Asperger syndrome. Preparing for adulthood*. London: Routledge.

Kadesjö, B., Bejerot, S., Carlshamre, U., Nylander, L., Råstam, M., Saletti E., Scharin, M., Söderholm, A. & Beckman, V. (2007). *Så här kan man göra... Vägledningsdokument. Autismspektrumtillstånd hos vuxna*. Socialstyrelsen, Nationell psykiatrisamordning.

Kappel, M. (2013). *Autismspektrumtillstånd – en ny övergripande diagnos*. www.autismforum.se, uppgift hämtad 2013-03-14

Krasny, L., Williams, B.J., Provencal, S. & Ozonoff, S. (2003). Social skills interventions for the autism spectrum: essential ingredients and a model curriculum. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 12, 107-122.

Nettelbladt, U. (2013). *Språkutveckling och språkstörning hos barn. Del 2, Pragmatik - teorier, utveckling och svårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Paul, R. (2003). Promoting social communication in high functioning individuals with autistic spectrum disorders. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 12, 87 – 106.

Paul, R. (2008). Interventions to improve communication. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 17, 835-x.

Reichow, B. & Volkmar, F.R. (2009). Social skills interventions for individuals with autism: evaluation for evidence-based practices within a best evidence synthesis framework. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 40, 149-166.

Thunberg, G. (2007). Using speech-generated devices at home: a study of children with autism spectrum disorders at different stages of communication development. Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet.

Västerbro, N. (2008). *Annorlunda tänkande och beteende*. www.autismforum.se, uppgift hämtad 2012-03-29

Frågor till kursledarna

1. Om urvalskriterier

Materialet riktar sig till personer med AS, men utöver det finns inga givna urvalskriterier. Hur gör ni på er enhet?

Vilka erbjuds kursen? Hur väljs deltagarna ut? Finns urvalskriterier, vilka?

Om inte, anser ni att det finns ett behov av det?

Funderingar kring gruppsammansättning och dess konsekvens för resultatet

- Ålder

- Kön

- Kommunikativ profil på deltagarna (görs någon bedömning av deltagarnas funktionella kommunikationsförmåga?)

För vem är kursen en bra insats? Kan kursen vara en dålig insats, för vem och varför?

2. Kursens form

- Hur många gånger träffas ni?

- Hur långt är varje kurstillfälle?

- Hur ofta träffas ni?

3. Synpunkter på kursmaterialet

Kursmaterialet tar upp vanligt förekommande svårigheter på symtomnivå. Där emot behandlas inte de underliggande kognitiva funktionerna som svårigheterna bottnar i.

Vilka fördelar respektive nackdelar upplever ni med kursmaterialet så som det är utformat idag?

- Vad är bra/positivt med materialet?

- Vad brister/saknas i materialet?

- Vilka utvecklingsbehov ser ni med materialet?

4. Synpunkter på kursernas genomförande, dvs. arbetssätt och metodik som används på de olika momenten.

Någon handledarmanual finns inte till kursmaterialet och materialet talar inte för sig självt. Hur arbetar ni på er enhet för att kursen ska fylla sitt syfte och ha god effekt på deltagarnas kommunikationsförmåga.

- Med målformulering

- Med hemuppgifterna

- Med rollspel och praktiska övningar

- Med teori/kunskapsinläring

Gör ni anpassningar i arbetssätt efter deltagarnas kommunikativa profiler och inlärningsstilar?

Finns det skillnader i hur ni genomför kurser idag jämfört med er första kurs?

5. Synpunkter på kursledarnas roll

Några direktiv kring kursledarens roll eller i hur kurser i vardagssamtal skall ledas finns inte i materialet. Vilka tankar har ni kring er egen roll som kursledare för resultatet?

- Skulle det räcka med att dela ut materialet?
- Ledarens teoretiska och metodiska kompetens
- Ledarens yrkestillhörighet
- Antal kursledare
- Samma/varierande kursledare som håller kurser gemensamt
- Är du positiv till att arbeta med kurserna?

6. Vardagssamtalskurs i relation till annan/andra insatser

Är kurs i vardagssamtal en tillräcklig insats för att uppnå syftet/effekt?

Om inte, vad mer krävs för att uppnå god effekt och god hållbarhet?

7. Utvärderingar

Kurser i vardagssamtal syftar till att lära kursdeltagarna samtalstekniker så att deltagarna bättre kan relatera till andra och hantera vardagligt småprat.

Anser ni att kursen bidrar till att deltagarna ökar sin kunskap/medvetenhet om det sociala och kommunikativa samspelet i vardagliga situationer?

Anser deltagarna att kursen bidrar till att deltagarna ökar sin kunskap/medvetenhet om det sociala och kommunikativa samspelet i vardagliga situationer?

Ökar deltagarna sin medvetenhet om den egna kommunikationsförmågan?

Förbättrar deltagarna sin funktionella kommunikationsförmåga?

Hur gör ni för att bedöma detta?

Upplever ni att ev. positivt resultat på deltagarnas kommunikationsförmåga respektive medvetenhet kvarstår även efter avslutad kurs?

Hur dokumenterar ni kursen?

Översiktlig beskrivning av form, upplägg och anpassningar

	Erfarenhet av antal kurser	Kursledare	Information om kursen	Urvalskriterier	Form
Malmö	3	Log + psyk	Hemsida Nybesök Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	10-12 ggr 1½ tim inkl bensträckare Varannan vecka
Lund	4	Log + psyk Psyk + psyk	Hemsida Nybesök Utbildning Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning Urval efter intervju med intresserade	12-14 ggr 1½ tim inkl. bensträckare Varannan vecka
Helsingborg	3	Log + psyk	Hemsida Nybesök Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	15-17 ggr 1 tim 45 min inkl. bensträckare Följer läsåret, juluppehåll
Ängelholm	2	Log + psyk/ kurator	Hemsida Nybesök Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	11-12 ggr 1 tim 45 min Varannan vecka
Hässleholm	1	Log + kur	Hemsida Vid kartläggning behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	11 ggr 1 tim 50 min, inkl fikapaus Varierande frekvens, Varannan/varje vecka
Kristianstad	5	At + psyk Psyk + psyk Kur+ at Kur + psyk Kur + log	Hemsida Nybesök Anslag Väntrum, infopärm	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	11-12 ggr 1½ tim - 2 tim (utökade efter utvärdering) Inkl fikapaus Varannan vecka
Ystad	3	Log + sjg	Hemsida "Nybesökets" andra tillfälle Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning Generös syn pga. litet underlag	10-12 ggr 1½ tim inkl paus Varje vecka
Trelleborg	1	Kur + psyk	Hemsida Nybesök Behandlare	AS diagnos Bedömning av övrig problematik, aktuell livssituation samt gruppsammansättning	10 ggr 1 tim 45 min inkl paus Varje vecka

	Metod och anpassningar	Utvärdering	Dokumentation
Malmö	<ul style="list-style-type: none"> • Introduktionsföreläsning om kommunikation • Använder film • Interaktionsanalys • Konkretisering med whiteboard • Brainstorming • Anpassning av rollspel och hemuppgifter • Läger stor vikt vid kommunikationen i gruppen • Har som hemuppgift att läsa nästa kapitel 	<p>Skattningsschema före och efter kurs. Muntlig utvärdering i grupp. Knyter an till målformulering.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar.</p>
Lund	<ul style="list-style-type: none"> • Använder film • Konkretiserar processen med bl.a. bollar, timer, måttband • Kort med samtalsämnen • Anpassning av rollspel och hemuppgifter • Läger stor vikt vid hemuppgifter 	<p>Skattning före kurs. Individuellt samtal inför kurs. Individuellt samtal efter kurs. Utvärderingar 1-5 av varje kurstillfälle (nöjdhet och användbarhet).</p>	<p>Journalföring. Loggbok, observationer av brukaren. Skriftlig sammanfattning utifrån observationer till var och en.</p>
Helsingborg	<ul style="list-style-type: none"> • Använder film • Anpassning av rollspel • Förslag på samtalsämnen i rollspel • Högläsning av materialet för gruppen, pga. deltagare med dyslexi 	<p>Skattning före och efter kurs. Skriftlig utvärdering. Individuellt avslutningssamtal, knyter an till målformulering.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar. Skriftlig rapport till chef.</p>
Ängelholm	<ul style="list-style-type: none"> • Använder film • Anpassning av rollspel 	<p>Skattningsschema före och efter kurs. Muntlig utvärdering i grupp. Knyter an till målformulering.</p>	<p>Journalföring</p>
Hässleholm	<ul style="list-style-type: none"> • Använder film • Anpassar rollspel • Konkretisering med whiteboard • VAS-skala 	<p>Skattning före och efter kurs. Skriftlig utvärdering efter kursen. Individuellt samtal efter kurs med båda kursledarna.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar.</p>
Kristianstad	<ul style="list-style-type: none"> • Anpassning av rollspel • Konkretisering med whiteboard, katkit 	<p>Skattning före och efter kurs. Skriftlig utvärdering efter varje tillfälle. Skriftlig utvärdering efter kurs. Muntlig utvärdering i grupp efter kurs.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar.</p>
Ystad	<ul style="list-style-type: none"> • Använder film • Kort med samtalsämnen • Anpassar rollspel och hemuppgifter • Läger stor vikt vid hemuppgifter • Fokus på praktiska övningar • Konkretisering av whiteboard • Filmar rollspel 	<p>Skattning före och efter kurs. Individuellt samtal efter halva kursen. Knyter an till målformuleringen och minnesanteckningar. Muntlig utvärdering i grupp.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar.</p>
Trelleborg	<ul style="list-style-type: none"> • Högläsning av materialet för gruppen • Teoretisk genomgång med PowerPoint • Repetition av föregående gång • Anpassning av rollspel och hemuppgifter • Går igenom hemuppgifter i gruppen 	<p>Muntlig utvärdering i gruppen efter halva kursen, knyter an till mål. Skriftlig utvärdering efter kursen.</p>	<p>Journalföring. Minnesanteckningar.</p>

Kurs i vardagssamtal

För att kunna vidareutveckla och förbättra denna kurs behöver vi veta lite mer om dig, hur du upplever olika aspekter av kommunikation och hur du tycker det går att samtala med andra.

Tack på förhand för hjälpen!

Namn: _____

Ålder: _____ år

Kön: Kvinna

Man

Utbildningsnivå:

Grundskoleutbildning

Gymnasieutbildning

Yrkesträning/KY-utbildning

Högskoleexamen

Forskarutbildning

Sysselsättning

Arbetsökande

Studerande

Daglig verksamhet

Anställd

Ingenting

Civilstatus

Ensamstående

Har partner

Är sambo eller gift

Har barn

Ålder då jag fick min diagnos: _____ år.

Jag har insatser från Vuxenhabiliteringen, psykiatrin eller kommunen, utöver ”Kurs i vardagssamtal”?

Ja Nej

Om ja, vilka? _____

Kurs i vardagssamtal

Hej!

Du ska nu få svara på några frågor som handlar om kommunikation och hur du tycker det går att samtala med andra. Denna information skall senare användas så att du kan utvärdera om kursen varit till nytta för dig. Av denna anledning är det viktigt att du skriver ditt namn så vi vet vilket papper som är ditt. I övrigt är informationen konfidentiell och kommer inte att användas i andra sammanhang utan ditt godkännande.

På de två följande sidorna finns det totalt 20 påståenden. Läs varje påstående noggrant och sätt ett kryss för det svarsalternativ som stämmer bäst in på hur du upplever denna nämnda situation.

Om det är så att du inte förstår vad frågan syftar på, fyll i rutan under ”Förstår ej frågan”.

Om det är så att du förstår frågan men inte vet vad du ska svara, fyll i rutan under ”Förstår frågan men vet ej svaret”.

Namn: _____ Datum: _____

Inleda ett samtal	Alltid svårt	Ibland svårt	Sällan svårt	Aldrig svårt	Förstår ej frågan	Förstår frågan men vet ej svaret
1. Starta samtal med någon jag känner.						
2. Starta samtal med någon okänd person.						
3. Komma på ett ämne att prata om.						
4. Ta mig in i ett samtal som redan pågår.						
Hålla igång ett samtal						
5. Komma ihåg vad den andre säger						
6. Prata vidare på det ämne som den andre pratar om.						
7. Veta vad som är lagom mycket att berätta i en given situation.						
8. Veta hur personlig jag ska vara med olika personer.						
9. Hålla mig till ämnet.						
10. Byta samtalsämne på ett sätt så att den andre hänger med.						
Avsluta ett samtal						
11. Förbereda den andre på att jag vill avsluta samtalet.						
12. Förstå när den andre vill avsluta samtalet.						
Kroppsspråk						
13. Ha ögonkontakt med den jag pratar med.						
14. Se om andra vill eller inte vill ha kontakt med mig.						
15. Visa om jag är intresserad eller inte intresserad av kontakt.						
16. Upptäcka missförstånd.						
17. Klara upp missförstånd.						
18. Förstå om den andre menar det han/hon säger.						
19. Visa att jag lyssnar.						
20. Se på den andres ansiktsuttryck vilka känslor han/hon känner.						

Översikt av antal kurser och kursdeltagare i utvärderingen

Enhet	Kursort	Antal kursdeltagare Start	Antal kursdeltagare Slut	Deltagare självskattning (antal n)	Deltagare intervju (antal n)
Sydvästra	Malmö	9	7	6	3
Södra	Ystad	4	3	3	2
Mellersta	Lund	8	5	4	3
Södra	Ystad	6*	4	3	2
Nordöstra	Kristianstad	3	3	2	2
Summa kursdeltagare		30	22	18	12

* På kursen deltog ytterligare två personer som redan gått kursen, vilka därför inte räknas in i kursdeltagarantalet här.

Intervjuguide – intervjuer kursdeltagare Vardagssamtal

Syfte med intervjufrågorna:

Fördjupad kunskap om det skattningen visar
Visa effekten av kursen (olika sorters betydelse)

Målen med kursen

Vilket var ditt mål med kursen?
Tycker du att du har uppnått ditt mål?
Vad har du uppnått med kursen?, Vad tycker du att kursen har gett dig?
Tycker du att du kan mer om kommunikation efter kursen?
Är du mer medveten om andras sätt att kommunicera efter att ha gått kursen?
Är du mer medveten om ditt eget sätt att kommunicera efter att ha gått kursen?
Har du förändrat något i ditt sätt att kommunicera?
Fungerar kommunikation med andra bättre eller sämre jämfört med tidigare?

Metodiken

Vilka delar i kursen var bäst?
Föreläsningar, rollspel, praktiska övningar, hemuppgifter, övrigt
Vad tyckte du om de olika delarna?
Var någon del bättre än de andra?

Innehållet

Vilka delar av innehållet var intressantast? beskrev bäst dina svårigheter? var bäst?
Kroppsspråk, inleda ett samtal, upprätthålla ett samtal, avsluta ett samtal
Var det någonting kring kommunikation som fattades i kursen?
Har du lärt dig något som inte stod med i kursmaterialet?
Var materialet lätt att förstå?
Upplevde du att rollspel och andra övningar var relevanta situationer att träna på, sånt som du har nytta av i din vardag?

Vad tyckte du om kursledarna?

Hur har kursledarna varit?
Hur har det varit att kursledarna har varit två stycken?
Tycker du att kursledarna har haft goda kunskaper i ämnet?
Har kursledarna hållit sig till materialet?
Har kursledarna gjort något utöver det som finns i materialet?
Har kursledarna berört andra områden än de som finns med i kursmaterialet?
Hur har kursledarna uttryckt sig? Förklarat begreppen?

Att vara i en grupp/träffa andra med Aspergers syndrom

Vad förväntade du dig av att vara med i grupp?
Hur har det känts att vara med i gruppen?
Hur stor har gruppen varit? Har gruppen varit lagom stor?
Har du lärt dig något av de andra kursdeltagarna?
Har du upptäckt några likheter/skillnader mellan dig och de andra kursdeltagarna?